

Лезги газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 45 (10794) хемис 9–ноябрь, 2017–йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

“Россия 1” телеканалда “Алааматдин инсанар” проектдин къвед лагъай сезон ачухнава. Адан иштиракчийри чпин тажубардай хътин алакьунар къалурзава. Къларай тир 6 йиса авай лезги Руслан Сафаровакйни и шоудин иштиракчи хъана. Ада тамашачияр ва жюридин членар математикада вичин надир алакьунралди гьейранарна.

Ада вич “инсан-калькулятор” яз гьисабзава ва программистдин пеше къачуникай фикирзава.

Руслан Сафарова вичин вилик эцигай вири тапшургуьар са гьалатни квачиз тамамарайла, жюридин членар тажуб хъана амукьна.

Финалда Русланаз мадни четин тапшургуьар гана. Амла алааматдин алакьунар авай лезги аялди абур са рехнени квачиз къилиз акъудна. Нетижада Руслан Сафарова гьурметдинди тир 4-чка къуна, “Алааматдин инсанар” проектдин гьалибчи 23 йисан яшда авай Роман Страховакй хъана.

“Самурдин зул” - Мегъарамдхуьре

Ноябрдин гуьлуьшан йикъар. Зулун гьзел гъа и береда Мегъарамдхуьруьн районда “Самурдин зул” лишандик кваз халкъдин яратмишунрин республикадин фестивал кьиле фена.

Лезгинстанда ц'и вад лагъай сеферда кьиле феи зулун суваррик Мегъарамдхуьруьн райондин къил Фарид Агъмедова, Дагъустан Республикадин культурадин министрдин заместитель, Республикадин халкъдин яратмишунрин къвалин директор Марита Мугадовади, идарайрин регъберри, самбар районэгълийри иштиракна. Кар алайди вуч я лагъайт'а, фестивалдиз Дагъустандин гзаф районрайни шегъеррай яратмишунрин коллективар, халкъдин манияр лугъудай устадар атанвай.

Зулун гьихътин сувар хъурай чкадин хуси майишатрай къват' хъувунвай бегъерар алай ярмарка галачир. Россиядин халкъарин адетдин культурадин центрдин вилик къай гъаятда райондин майишатрин, культурадин идарайрин, умуми образованидин школайрин къелунинни ахтармишунрин участокрин, райондин искустводин школадин, аялрин яратмишунрин центрдин векилри итижлу майданар ачухнавай. Ина гъар жуьре яр-емиш маса къачудай, яратмишунрин жуьребажуьре композицийрихъ галаз таниш жедай мумкинвал авай.

Мегъарамдхуьруьн районда кардик къай, Дагъустанда чехибурукай сад тир къушарин “Гуьней” фабрикади, балугъар туьретмишзавай “Булах” майишатди ва районда къвалахзавай хуьруьн майишатдин кооперативри чпин продукция ярмаркадиз акъуднавай.

Гъар са майдандин агалкъунрихъ галаз райондин къил Фарид Агъмедов ва райадминистрациядин маса къуллугъчийр таниш хъана. Ф.Агъмедова райондин экономикадин хел вилик тухунин карда хуьруьн майишатдин, халкъдин адетар, ацукьун-къарагъун, милливал хуьн патал яратмишунрин коллективрик ва къилди ксарик умудар кутазвайди къейдна ва

абур мадни гзаф чалишмишвилер авун патал райадминистрациядини куьмекар гудайди малумарна.

“Самурдин зул” фестивалди ачухдалди вилик Фарид Агъмедова вири мугъманар ва суварин иштиракчийр Мегъарамдхуьруьн райондин чилел тебрикна ва ц'и и мярекатар Халкъдин садвилдин суварин вилик къейдунин лишанлувиликай рахана.

- Халкъдин яратмишунрин “Самурдин зул” фестивалди чи халкъарин мани-макъамдин культура хуьник, виликди тухуник еке пай кутазва, чун садзава, сада садахъ галаз тежрибадикай суьгъбетардай мумкинвал жезва. Миллетдилай ва инанмишвалзавай диндилай аслу тушиз чна вирида аннамишун лазим я хъи, чун вири сад тир тарих, къисмет, гележег авай халкъ я. Гележегда чи уьлкведи цуьк акъудун патал халкъарин садвал кар алай шарт' я, - лагъана Фарид Агъмедова.

Марита Мугадовади фестивалдин иштиракчийрив, райондин къилив ва райондин культурадин хиле къвалахзавайбурув РД-дин культурадин министрдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Зарема Бутаевадин патай саламар агакъарна.

“Мегъарамдхуьр” ансамблди къуьл авунилай фестивалдин къвед лагъай пай башламыш хъана. Мегъарамдхуьруьн, Ахцегъ, Сулейман-Стальский, Докъузпара, Хив, Ботлих, Къаякент, Агъул районрин, Дагъустандин Огни шегъердин яратмишунрин коллективри манияр лугъуналди, къуьлер авуналди, чпин алакьунар къалурна. Мегъарамдхуьруьн симинин пагъливанрин “Гъунар” т'вар алай халкъдин коллективди фестивалда къетген чка къазвай.

Гъазурайди - Дагъви ШЕРИФ

Нумрадай къела:

ОБЩЕСТВО

Са гъафтеда - эквер авачиз

“Дагъустандин сетевой компания” АО-ди электропередачайрин линияр къайдадик кваз хуьн патал т'уб-туп'ални эцигзава. Халкъдивай къват'завай пул лагъайт'а, дагълух районрин электропередачайрин куьгъне линияр гуьнгъуна аваз хуьн ва я тахъайт'а куьгъне трансформаторар ц'ийибуралди эвез авун патал серфзава, са гьихътин ят'ани малум тушир маса рекъериз харжзава.

▶ 2

ОБЩЕСТВО

Дегишвилер гуьзлемишзава

Экспертри гьисабзавайвал, сифте къилляй Владимир Васильеван вилик Дагъустандин Гъукуматдин Председатель ва менфятлудаказ къвалахдай команда хкъягъунин везифа ква. Вахтуналди РД-дин Къилин везифаяр тамамарзавай касди авур сифтегъан рахунриз фикир гайила, тестикъ жезва хъи, адаз дугъриданни, дагъустанвийрик секинсузвал кутазвай ва гежелди тевгъена гъялна къанзавай месэлайриз фикир гуз къанзава.

▶ 5

УЬМУЬР

Ичин багъдин шикаят

Шегъердин агъалийри наразивалзавай са месэла авай - заводрини махсус пунктари 4-5 манатдай къабулзавай ичер базарра кило 25-30, гъатта 40-50 манатдайни маса гузва. Шей гъасилзавайбуру ваъ - базаррин аждагъанри. Алверчийрин азгъун нефсер агъузардайбуруни авач.

▶ 7

САГЪЛАМВАЛ

Азар сагъардалди...

Гъалар хъсанарун патал профилактикадин серенжемриз иллаки артух фикир гузва. Эпидпаротит акаатай гъар са дуьшуьш лап дувулдай ахтармишзава, начагъдахъ галаз алакьа хъайи вири ксар чирзава, рапар янавачирбурухъ галаз абур гъавурдик кутунин къвалах кьиле тухуззава.

▶ 8

МЕДЕНИЯТ

Чаз ихътин ктабар къанда

“Зи зари халкъ” С.Керимовадин алай йисуз чапдай акъуднавай манийрин къвед лагъай ктаб я. Сад лагъайди са шумуд варз вилик, “Къадардал гъалтайла т'имил тир халкъарин фольклор” сериядай яз, Азербайжандин милли илимрин Академиядин фольклордин институтди басма авуна.

▶ 9

СПОРТ

Игит рик'ел хуьнин лишан

Халкъарин садвилдин юкъуз Мегъарамдхуьруьн районда Советрин Союздин Игит Абас Исрафилов аз бахшна азаддиз къуршахар къунай республикадин турнир кьиле тухунава.

▶ 15

Садвиллин сувар - Падарда

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

4-ноябрдиз Дербент райондин Падар хуьре Халкъарин садвиллин югъ къейдна. Сувар Россиядин халкъарин адетдин культурадин центрдал кылле тухвана.

Суварик РФ-дин Государстводин Думадин депутат Абдул Эмиргамзаева, Кыблепатан территориальный округда РД-дин Кылин патай тамам ихтиярар ганвай векил Энрик Муслимова, "Дербент район" МО-дин кыл Мегъамед Желилова, РД-дин Халкъдин Собранидин депутат Ягъя Гъажиева ва Лейла Керимовади, райондин администрациядин работнирки, общественный тешкилатрин векилри иштиракна.

Суварин концертдин программа Россиядин Федерация-

дин ва Дагъустан Республикадин гимнир тамамаруналди башламышна. Кватл ханвайбуруз Россиядин халкъарин садвиллин йикъан сувар М.Желилова, А.Эмиргамзаева, Э.Муслимова, Я.Гъажиева, Л.Керимовади ва масабур тебрикана.

Райондин культурадин управлениди гъазурнавай концер-

тдин программадилай вири рази яз амукъна. Ахпа культурадин, милли политикадин ва динрин отделдин начальник Секина Саидовади мугъманриз Россиядин халкъарин адетдин культурадин центрада гъазурнавай выставкадин павильонар къалурна, ана авай дегъ девиррин затарикай суьгъбет авуна.

Октябрдин инкъилабдин - 100 йис

Дуьнья дегшарай вакъиа

Ш.ШИХМУРАДОВ

7-НОЯБРЬ. Республикадин Дуствилин кваллин гегенш зал сив-сивди инсанрив ацанвай. Ина Чехи Октябрдин социалистический революциядин 100

уьлкве - виче гъукум садвал, умумивал патал экъечзавай зегметчи инсанди кьур СССР - пайда хъана, - давамарна М.Магъмудова. - Агъзурралди цийи заводар, фабрикаяр арадал гъун, савадсузвал терг авун, цавун бушлухриз экъечлун... - Со-

зифаяр вахтуналди тамамарзавайди тир Анатолий Къарибова 1917-йисан октябрь дуьньядин тарих виликди фин ва инсанрин кысметар дибдай дегшарай вакъиа хъайиди, Россия цийи, муракаб рекъай фейиди, Дагъустандин автономиядин тарих башламыш хъайиди къейдна. Революция жедалди Дагъустан кьулухъ галамай, экономика зайиф, культурадин дережа агъуз субъект тир. Советрин властдин йисарин дегшвилери республика яшайишдинни экономикадин жигъетдай виликди финин еришриз зурбаз таъсирна.

Мярекатдал са жерге активистрин юбилейдин медалар, комсомолдин жергейриз цийиз къабулнавай жаванрив билетар вахкана. Яратмишунрин коллективри ва ансамблир чпин устадвал къалурна.

* * *

"Октябрдин революциядин 100 йис" медалриз партиядин активистар яз хъайи, чпи яргал йисара Октябрдин инкъилабдин идеяр печатда пропаганда авур, "Лезги газетдин" тежрибалу журналистар тир Шихмурад Шихмурадов ва Мердали Жалиловни лайихлу хъана. Абурув медалар Махачкъала шегъердин Советский райондин Яракълу Къуватринни законар хуьдай органрин ветеранрин Советдин председателдин заместитель, полковник Нисрет Исмаилова вахкана. Мубаракрай!

йис тамам хъуниз талукъарнавай мярекат кылле фена. Хорди "Интернационал" тамамардайла, вирида адахъ, квачел акъвазна, яб акална. Трибунадихъ атай КПРФ-дин Дагъустандин отделенидин сад лагъай секретарь, РД-дин Халкъдин Собранидин вице-спикер Магъмуд Магъмудова кватл ханвайбуруз юбилей мубаракна, 1917-йисан октябрди вичин кылин метлебар ислягъвал, зегмет, рейсадвал, халкъарин дуствал, барабарвал, стхавал тир цийи девир башламышайди къейдна.

- Дуьньядин картадал цийи

ветрин уьлкведин ихтин зурба агалкъунри вири дуьнья гейранарна. Октябрдин идеяри Мао Цзе-Дун, Хо Ши Мин, Фидель Кастро, Че Гевара Уго Чавес ва гзаф маса ксар руьгъламышна. Са жерге уьлквейар социализмдин бинейраллаз цийи общество тукъуьриз эгечна, къенин юкъузни гъа рекъай виликди физва. Китайдин Халкъдин Республикадин, стха Белоруссиядин тежрибади, агалкъунри гзаф крарикай лугъузва...

Мярекатдал рахай РД-дин Гъукуматдин Председателдин сад лагъай заместителдин ве-

Рази тирди къейдна

ЧИ КОРР.

Мегъарамдхуьруьн райондин администрациядин пресс-къуллугъди "Лезги газетдин" редакциядиз хабар гайивал, 5-ноябрдиз райондиз РД-дин Гъукуматдин Председателдин заместителдин везифаяр вахтуналди тамамарзавайди тир Екатерина Толстикова мугъман хъана.

Ам райондин кылин заместитель Гъабибуллагуь Мурадалиевахъ, РД-дин "Государстводин сад тир заказчик-застройщикдин дирекция" ГКУ-дин директор Мегъамедгъази Муьгъудиновахъ, "Елена" ООО-дин реьгердихъ, Ярагъ-Къазмайрин хуьруьн кылихъ ва мектебдин директордихъ

галаз санал Ярагъ-Къазмайрал цийи мектеб эцигзавай гъаларихъ галаз таниш хъана.

И мектеб алай йисан 31-декабрдалди эцигна акъалтарун пландик кутунва. Ам эцигзавай гъаларал Мегъарамдхуьруьн райондин кыл Фарид Агъмедова кьетен гуьзчивал тухузва.

Екатерина Толстиковади гъа и юкъуз мектебдиз талукъ месэлайрай совещание кылле тухвана. Пудратчи карханадин реьгердин гафарай малум хъайивал, мектеб тайинарнавай вахтунилай вилик эцигна акъалтардайвал я. Ада гъакни карханадиз чара ийизвай пулдин такъатар мус агакъдатла хабар къуна, и месэла мукъвара гъалдайди ва вич мектеб эцигзавай гъаларилай рази тирди къейдна.

Са гъафтеда - эквер авачиз

Гару Докъузпара райондин хуьрериз еке зиянар ганва

Эдуард ГЪАЖИБЕГОВ

Эхиримжи 30 йисуз Докъузпара районда лап къати гарар акъатунин дуьшуьшар гзаф хъанва. Гару дараматрин къавар алудзава, багълара авай тарар, симин тарар ярхарзава ва маса зиянар гузва. Тебиатдин и завалди Къаракуьре, Цийи Къаракуьре, Усучай, Мискискар, Миграгъ-Къазмайр, Миграгъ, Къалажух, Къуруш, Текипиркент хуьрерин агъалияр гъелекзавна.

Цийин йисузни гару и райондилай гъил къачунач. ИкI, 28-30-октябрдиз акъатай турфанди вири райондиз лап еке зиянар ганва. Ци электропередачайрин 1970-1971-йисара тухванвай куьгъне электропередачайрин линийриз иллаки чехи зиянар хъанва. Абурув цийибурадди эвездай вахт лагъайтла фадлай алуькнавайди тир. Хъанвай зиянрин къадар пешекарри тайинарун герек я.

Гъа икI, Докъузпара районда акъатай турфанди 7-8 километрдин мензилда электрикдин линияр къайдадикай хкуднава, симер къатнава. Гару бетондин даяхарни галаз 34 симин тар ханва ва ярхарнава. И жигъетдай Къаракуьре хуьруьз хъанвай зиянар иллаки екебуру я. Ина 1970-йисара аклурай куьгъне хъанвай 11 симин тар цийибурадди эвездай вахт фадлай алуькнава. 5700 метрдин гзаф гужлу тоқдин симерни ремонт авунин чарасузвал арадал атанва.

Лагъана кIанда хъи, Докъузпарадин сетдин участокдин чехи мастер Нисредин Эмирбегова гъилегъилди серенжемар къабулуни, гъакни райондин кыл А.Алискерова куьмек гунир нетижада къайдадикай хкатнавай электропередачайрин линияр гуьнгъуна хтун патал герек тир такъатар жагъурнава. Алай вахтунда вири районда электрик-

дин ток физвай симер члуьгунвай 34 шалман аклурай хъувун, 8 километрдив агакъна мензилда гзаф гужлу тоқдин симер члуьгун герек къевезва. И квалахар гъиле къунва. Лагъана кIанда хъи, Къаракуьредин агъалияр са гъафтеда эквер авачиз амуькъна.

Ихтин гъал арадал атун "Дагъустандин сетевой компания" АО-дихъ галаз алакълу авун герек я. И идаради электропередачайрин линияр къайдадик кваз хуьн патал туб-тупални эцигзавач. Халкъдивай кватлзавай пул лагъайтла, дагълух районрин электропередачайрин куьгъне линияр гуьнгъуна аваз хуьн ва я тахъайтла куьгъне трансформаторар цийибурадди эвез авун патал серфзавач, са гъихътин ятлани малум тушир маса рекъериз харжзава.

Трансформаторар, шалманар, гзаф гужлу ток тухудай симер ва маса тадаракар районди ахъайзавай пулдин такъатрихъ маса къачуз сад лагъай сефер туш. Гъакъикатда лагъайтла, им "Дагъустандин сетевой компания" АО-дин хиве авай везифа я.

И сефердани Къаракуьревийри "Дагъустандин сетевой компания" АО-ди ва я тахъайтла республикадин властдин кьурулушди куьмек гуник ваъ, чпин ватанэгли Сулейман Керимова куьмекдин гъил ярги авуник, адан куьмекдалди хайи хуьре 1970-1971-йисара члуьгур электропередачайрин кылин линияр цийиикла тукъуьр хъувуник умуд кутаза.

Хъсанбурун жергеда

Агъмед МАГЪМУДОВ

Дагъустандин промышленностдин министерстводин пресс-къуллугъди хабар гайивал, республикадин меркезда кардик квай "Дмитров Кабель" ООО-ди вирироссиядин "2017-йисуз Россиядин виридалайни хъсан 100 кархана" конкурсда "Промышленностдин хиле виридалайни хъсан кархана" номинациядай 1-чка къуна. Гъалибчидив шабаг Москвада кылле феийи международный "Инновацияр ва виликди фин" форумдин сергъятра аваз вахкана.

Малум хъайивал, "Дмитров Кабель" ООО кабеларни симер арадал гъунал машгул жезва. Карханада алай аямдин технологияр ава. ООО-ди СКФО-дин ва Россиядин са жерге шегъеррин базарар чпин продукциядалди таъминарзава.

Республикадин промышленность еримлу авунин кардик лайихлу пай кутунай карханадин квалах Дагъустандин промышленностдин министерстводи шабаг гуналди къейд авунай.

Шад жедай кар ам я хъи, "Дмитров Кабель" ООО-дин кылле

акъвазнавайди чи жумарт ватанэгли Шагъпаз АСАХАНОВ я (адан бине Сулейман-Стальский райондин Эминхуьр я). Ада лезги чIал, меденият еримлу хуьн патални вичелай алакълу куьмекар гузва. Чна "Лезги газетдин" нумрайрикай сада хабар гайивал, къведай йисуз Сулейман-Стальский районда тешкилзавай Етим Эминан тварунихъ галай конкурсриз пулдин такъатар чара ийизвайди Шагъпаз Асаханов я. 2018-йис патал лагъайтла, и баркаллу хци вичин патай 25 ватанэглидиз "Лезги газет" къенва.

Чаз чи газетдин амадагдихъ чандин сагъвал ва квалахдин рекъе мадни еке агалкъунар хъана кIанзава.

Октябрдин инкылабдин - 100 йис

ИНСАНВИЛИН, намусдин, гъахъ-лувилин дережар квадарзавай ва я кваз такъазвай ксари лацу тапарар ийидайла, тахъай крар хъайибур яз къалурдайла, тайин са касдин, обществодин агалкъунар масадан къвачихъ ягъиз чалишмишвалдайла, рикл ажугъдив ацудуа. Ватандин Чехи даяеда фашистрин Германиядал Гъалибвал къачур Советрин Союздин (гилан Россиядин Федерациядин) гънарар, США-дин, Великобританиядин, гъатта Украинадин гъисабдиз ягъиз ва алай аямдин несилни гъа и тапаррихъ инанмишариз алахъун тежедай хътин ягъсузвал я. Са рахунни алач, ахътин лагълагъчийривай дуьньядин, Россиядин тарихар квадариз жедач.

Къанни ругуд йис идалай вилик, уьлкведин къилиз Борис Ельцин атайла, ада - тапан "демократиядин чархачиди" ва адан къваларив къватл хъайи тарашчийри, хаинри тухвай сиясатдин нетижада Россиядин Федерация Рагъаклидай патан уьлквейрилай ва США-дилай аслу хъана. Са тлимил амай, Советрин Союз хъиз, Россиядин Федерацияни пайи-паяр хъийиз. Владимир

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Идалайни гъейри, мад са къурхулувал авай, командирри фикрзавайвал, 5-7-ноябрдиз душманди мадни гужлудаказ, вири къуватар желбна, Москвадал гъужумда. И кардин патахъай Сталина армиядин генерал Г. Жуковахъ галаз веревирдер авунай. Жукова къетивилелди лагъана хъи, фашистри чехи гъужум тешкилун мумкин туш. Абуруз еке зиянар хъанвай, терг хъанвай техника, къери хъанвай къушунар ахцлур хъувун патал адас са хейлин вахт герек къведайдакани лагъана. Гъа са вахтунда Москвадин ПВО-дин частар мягъкемар хъувун меслятна. И теклиф къабулна ва ноябрдин сифте йикъар чи авиацияди Калинин шегъердин къвалал гъай немсерин истребителар ва бомбардировщикар алай аэродромрал гъужумна, абуруз еке зиянар гана.

1941-йисан 6-ноябрдиз Москвада метродин "Маяковская" станцияда суварихъ галаз алакълу шадвиллин заседание къиле тухвана ва Сталина ЦК-дин Политбюродин членриз, меркездин горкомдин секретарриз 7-ноябрдин йикъан сятдин къведаз Яру майдандал къушунрин парад тухудайдакый малумарна. Яру Армиядин са бязи къушунрин командирриз и кардикай йифен сятдин 11-даз хабарна.

кведин къисмет гъалзавайди хъана. Гитлеран чапхунчийр, чпин вилик акаатай вири манивилер терг ийиз, виликди къвезвай. Абуру Яру Армиядин стратегиядин фронтдай къацл акъудна, Вязьмадин, Брянскдин къваларив пуд фронт гъалкъада туна ва Москвадал гъужумна. Душман шаклу яз амачир, Москвадин гад чрана лугъуз фикрзавай ада. Амма Гитлеран къаст къилиз акъатнач. Москва душмандин хура мягъкемдиз акъвазна ва Яру Армияди фашистриз риклелай тефидай ягъунар къуна.

Къейд авун лазим я, фашистри Гитлеран тапшурругъар къилиз акъудун патал гзаф алахъунар авуна. 16-ноябрдилай Германиядин къушунри Москвадал къвед лагъай гъужум авуна. Абурун вилик эцигнавай тапшуругъ сад тир: гъар патахъай гъужумна, Тула, Кашир, Рязань, Коломна, Клин, Солнечногорск, Рогачев, Яхрома, Дмитров шегъерар къуна, пуд патахъай Москвадал вегъин ва ам муьтлугъарун. "Центр" армиядин частари Клин, Солнечногорск, Истра шегъерар къуна ва абуру Москвадин къаналдив, Нара вацлур агакъна. Мад душмандилай виликди физ алакъ-

Чехи Гъалибвиллин бине кутуна

Путинан алахъунар себеб яз Россия чи уьлкве аквадай вилер авачир "вагъширин" къармахрай эхъечина ва хуси азадивлихъ, аслу туширвилехъ камар къачуз гатлунна. Гъелбетда, и кар Россиядин девлетар тарашиз къанзавай "нахайриз" бегемиш хъанач. Абуру, жуьреба-жуьре багънаяр жагъуриз, чи уьлкве клеве твадай гъалар арадал гъизва. Санкциярни абурук акатзава. Украинада цъай кутур дявени, Россиядихъ галаз дуствиллин, амадагвиллин алакъаяр хуьзвай Сирия террористрин къумекдалди барбатлиз алахъунни гъа "нахайрин" фендер я. Россиядин Президент, гъукумат, чи халкъар абурун гъавурда гъатнава ва гъар сана уьлкведин итижар хуьдай сиясатни тухузва.

Россиядин халкъариз четинвилер пара акурди я. Ватандин Чехи даяедин йисар вуч тир? Европада чехи пай уьлквейрин экономика, военный такъатар, девлетар вичин къуллугъда эцигнавай Гитлеран Германиядин къушунри йигин еришралди виликди гъерекатзавай. Чи уьлкведин сергъятдилай анихъ галай гзафбуру Октябрдин революциядин йикъан шад мярекатарни тухун тийидайдахъ инанмиш тир. Гитлер лагъайтла, 1941-йисан 7-ноябрдиз Москвадин Яру майдандал вичин къушунрин гъалибвиллин парад тухуз гъазур хъанвай. Эхъ, фашистар Москвадин лап муькварив къван атанвай, амма чапхунчийрин цлур къастар къилиз акъатнач.

Москвадин къваларив лап агъур гъалар арадал атанвай. Парад тухунин гъакъиндай къарарни регъятдиз къабулначир. 28-октябрдиз революциядин 24 йис тамам хъунихъ галаз алакълу мярекатар тешкилунин меслядади И. Сталина совещание тухванай. Ана ЦК-дин Политбюродин членри, Москвадин военный округдин къушунрин командующий, генерал-лейтенант П. Артемьева, Яру Армиядин гъавадин къуватрин командующий, генерал-лейтенант П. Жигарева, Москвадин зонадин ПВО-дин командующий М.Громадина ва маса генералри иштиракна. Гъа инал Сталина военный парад тухунин гъакъиндай лагъана. Теклиф акъван гъузлемеш тавурди хъана хъи, вири вуч лугъудатла чин тийиз амукъна. Парад вучтинди хъуй, Москва-Волга къаналдал алай муькверик, заводрик минаяр кутазвайла. Сталина пуд сеферда вичин теклиф эзберна, анжах ахпа вири рахаз эгечина: "Эхъ, гъелбетда, парадди къушунрин ва халкъдин руьгъ хажда..."

Чи къушунри Москвадивай 70-100 километрдин яргъа чапхунчийрихъ галаз къизгъин женгер тухузвайтлани, лап чинеба, сирлу гъалара параддизни гъазурвал акунай. Амма сад авунвай оркестр тешкилун лап четин акъвазнай. Гъикл лагъайтла, Москвада кардик квай оркестрар амачир. Гзаф музыкантар фронтда авай. НКВД-дин мотострелковый дивизиядин капельмейстер, 1-рангдин военинтенант В.Агапкин къилин дирижервиле тайинарна ва адал тади гъалда оркестр къватлун тапшурмишна. Бес тежезвай музыкантар ада Горький шегъердайни гъана.

Гъа ихътин четин ва сирлу гъалара параддиз гъазур хъана. 7-ноябрдин экуьнин сятдин 8-далай Яру майдандал радиостанцияри Октябрдин социалистический революциядин 24 йисаз талукарнавай къушунрин параддин гъакъиндай малуматар гуз эгечина.

Параддал Сталин раханай ва адан гъафари Советрин Союздин вири халкъарин ва Яру Армиядин къушунрин риклера гъалибвал чи пата жедайдан умудар артухарнай. Верховный главнокомандующийди а лап четин члавуз лагъанай: "Немсерин къачагъри хабарсуз вегъиналди ва чал даяе илитлуналди, уьлкве клеве твадай гъалар арадал гъанва. Вахтуналди чавай са жерге областар къакъатна ва душман Ленинграддинни Москвадин къваларив къван атана. Душманди фикирнай хъи, чпин сифтегъан гъужумди чи армия пайгардикай хкудда, чи уьлкве метлер акъвазарда. Амма душман лап ягълмиш хъана. Чи къушунри ва флотди игитвилелди душмандин гъужумар алудзава. Чи вири уьлкве немсерин чапхунчийр барбатлунин мураддалди чи армиядихъ ва флотдихъ галаз сад тир лагердиз элкъвенва. Вири халкъди фашистар къирмишунин карда армиядиз къумек гузва. Къуй чун патал и гъахълу ва азавилин даяеда къун (параддин иштиракчийр) чи алаатай асиррин уьткъем рухваря Александр Невскийдин, Дмитрий Донскойдин, Кузьма Минина, Дмитрий Пожарскийдин, Александр Суворован, Михаил Кутузован къаматри руьгъламишрай!"

1941-йисан зул Советрин Союз патал виридалайни четинди, зулуматдинди, уьл-

нач. И женгера немсерикай 155 агъзур кас къена, 800 танк терг хъана. 5-декабрдиз армиядин группадин командующий, генерал-фельдмаршал Федор фон Бока къатлана хъи, адан къушунрихъ такъат амач. Гъа са вахтунда, ам чпин разведкади гъайи "Яру Армияди акси гъужумдиз гъазурвилер акъвазва" лугъудай малуматдихъни агъуначир. "Абурухъ ахътин такъат, къуват, мумкинвилер амайди туш" лагъанай командующийди.

Крар ада фикир авурвал хъанач. ВГК-дин Ставкади, дугъридани, советрин къушунар акси гъужумдиз фин патал гъазурзавай. Москвадин клиник, телефвилер пара хъанвайтлани, резервдин гъисабдай 1 миллионни 100 агъзур кас, 7652 туп ва миномет, 774 танк ва 1000 самолет къватланавай. Душмандин къуватар екебуру тир: са миллионни 700 агъзур кас, 13500 туп ва минометар, 1150 танк ва 615 самолет. Анжах чибуруз самолетар гзаф авай. Советрин командованиди вири и делилар, гъа са вахтунда немсерин къушунар гъалдай фенвайди, абурухъ виликамаз гъазурнавай сенгерар ва хъуьтлун шартлара женгер члугъудай гъазурвал авачирдини фикирда къунвай.

7-ноябрдин параддал рахай Сталинан гъафари руьгъ кутунвай ва гъа и параддилай душмандин хуруз феийи чи къушунрин гуьгъуьлрикаи чи командованидиз хабар авай. Гъавилляй гежел вегъин тавуна. Калининский фронтдин къушунри 5-6-декабрдиз душмандин винел гъужум башламишна. Яваш-яваш абурун къумекдиз Рагъаклидай ва Кыблединни Рагъаклидай патарин фронтин къушунарни фена. Калинин, Истра, Тула, Елецк шегъерин мулкара лап къизгъин женгер къиле фена. Са вацра душмандин къушунар рагъаклидай патахъ 250 километрдин мензилдиз катуниз мажбуруна. Москвадин клиник къазанмишай гъалибвиле Советрин Союздин военно-политический ва международный гъалар хъсанарна.

Эхъ, Яру Армиядиз советрин халкъди гъамиша къумек гана ва Москвадин мулкара душмандин винел къазанмишай гъалибвиле виридак руьгъ кутуна. И гъалибвиле 1945-йисан 9-майдин гъалибвални арадал гъана.

“Ленин атана, чаз...”

Къурбан АКИМОВ,
Педагогикадин НИИ-дин къуллугъчи, зари,
профессор

2017-йисуз Чехи Октябрдин Социализмдин Инкылабдин (и къуд гафни за дамахдивди чехи гъарфунилай къхъизва) 100 йис тамам жезва. Ам зи риклел гъамиша ала, гъамиша алама. Ам зи риклелай садрани алатдач.

Заз, Октябрдин экуьник акаатай инсан яз, куьрелди лугъуз къанзава: Октябрдин инкылаб дуьньядин тарихда гзаф зурба, гзаф гуьзел, гзаф халкъарин вил галай, икъван члавалди тахъай хътин вакъиа, гъерекат, кар, алапат хъана.

Октябрдин инкылабди вишералди зегъметчи халкъар, миллионралди инсанар зулумкаррин пацукай хкудна, лувилляй акъудна, азад, экуь, чими уьмуьрдин иесияр авуна.

Октябрдин инкылаб къурмишай, Урусатда Советрин власть эцигай къагъриман инсанрин - Владимир Ильич Ленинани Иосиф Виссарионович Сталина, абуру регъбервал гайи большевикрин партиядин къвенкъвечи жергейра лезги халкъдин хва Гъуьсейнов Мегъамедни авай.

Большевикрин партияди ва Советрин властди вири Урусатда фялейринни лежберрин гъукум тештикарна: чехи халкъар яшамеш жезвай вилайтра "союздин республикаяр", гъвечи халкъар авай вилайтра "автономиядин республикаяр" тешкилна.

Ихътин бахт Дагъустандизни жагъана: 1920-йисуз Темир-Хан-Шура шегъерда дагъви халкъарин векилрин съезддал Дагъустандикай "Автономиядин республика" хъанвайди И.Сталина малумарнай.

Дуьньядин сад лагъай ва граждандявейри барбатнавай уьлкве, большевикрин партиядин членар ва Советрин гъукуматдин регъберар къиле аваз, гуьнгуниз хъана, виликди фена: хуьрера колхозарни совхозар тешкилна, шегъерра фабрикаярни заводар эцигна, инсанриз къвалах, яшамеш жедай къвалер, недай фу-къафун гана; гъар са хуьре-шегъерда мектебар, духтурханаяр, культурадин идараяр эцигна, инсанрин савадлувал, меденивал жажна ва сагъламвал мягъкемарна. Халкъарин арада азадвиллин, дуствиллин, хва-стхавиллин, игитвиллин, вафалувиллин гъиссер куькълурна. И вири хъсанвилер, муьблагъвилер, къулайвилер, шадвилер пул галачиз, гъавая тир.

Цийи девирди цийи зарияр, цийи манияр, цийи гъаваяр арадал гъана. Инкылабчи зари Нуредин Шерифова къхъенай: "Чун гъевечи халкъ я, гила чахъ Ватан ава". Стал Сулейманаз Цийи Ватан мадри зурбаз акун, ада лагъана: "Дуьньяд ругуд пай тир еке у Урусат ава чахъ". Халкъди Ленинакай, Сталинакай, Агъасиевакай... манияр тукълурна. Са манидик ихътин цлар ква: "Ленин атана, чаз инсанар лагъана".

Чун, бубайри лугъудайвал, нетлеризни члутариз халкънавай инсанар тир. Советрин властди чакай савадлу инсанар, чи халкъдикай дуьньядиз машгъур халкъ авуна. Советрин власть хъаначиртла, чун, Дагъустандин халкъар, къунши капиталист уьлквейрин халкъар хъиз, лувилле амукъдай.

Цуьк акъудзавай Советрин Союз къецепатан душманри ва къенепатан хаинри 1990-йисара чуькълурна, капитализм хъана. Исятда чаз акъазвай мусибатар - тарашунарни чуьнуьхунар, ягъунарни къиникъар, душманвилерни эдебсузвилер... капитализмдин алапатар я. (Виридалайни чехи хаин, пелел ивидин матл алай Горбач, Германиядин гуьрметлу граждандин хъана, гъана яшамеш жезва).

Зун гъавурда ава: Коммунистрин партиядин ва Советрин гъукуматдин регъберри са бязи гъалатларни ахъайна... Амма абуру авур къван зурба къвалахар инкар авун дуьз туш. Эгер коммунистрин илим, коммунистрин рехъ члурубур тиртла, Китайда, Вьетнамда, Кубада ва маса уьлквейра коммунизмдин къурулушар амуькдацир, компартияр чкидай. Абуру анра вири ама!

Социализм чуькълурна, уьлкведал гужуналди илитланавайди зегъметчи халкъдиз акси, ам йикъалай-къуз клеветазвай вагъши капитализм я. Адан нетижар чаз жуван вилералди акъазва: халкъдин девлетар къачагърини угърийри къунва; чиновникдин мажиб виш агъзур, муаллимдин мажиб цлуд агъзур манат хъанва; фялейрини лежберри кепекрихъ къвалахзава; бейкар халкъ базардин реке гъатнава.

Капиталистриз савадлу инсанар герекзавач, абуруз, килер агъузана, къвалахдай лувлар къанзава. Дуьньяда капитализмдин къилин лишан, чехи арифдар Карл Маркса къхейвал, гъар са манатдилай къазанжи алудун я...

Заз ихътин аяндарвал ава: къеви виш йис вилик Францияда гъалиб хъайи Париждин коммуна 70 юкъуз амуькнай; виш йис вилик Урусатда гъалиб хъайи Октябрдин инкылабди арадал гъайи Советрин девир 70 йисуз давам хъана. Нубатдин инкылаб гъалиб хъайила, адан бегъерар гъамешалугъбуру жеда.

Сугьул жедай мажал авач

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Уьлкведин военный комиссариатрин кьуллугьчийрин пешекарвили суварин 100 йисан ва сугьбетчидин 85 йисан юбилеяр фикирдаваз чун яргал йисара Ахцегь, Докъузпара ва Руьтул районра военком хьайи ва гила отставкада авай подполковник Гьажиагьа МАГЪАМЕДОВАЗ мугьман хьана.

■ Гьажиагьа Ибрагьимович, эвелимжи нубатда кьез 85 йисан юбилей мубаракрай! Чандин сагьвал ва жегьилриз ватанпересвили тербия гунин важиблу карда агалкьунар хьурай! Гила куь пешекарвили сувариз талукь яз кьве келима лагьана кланзавай.

- Тебрик авунай сагьрай! 1918-йисан 8-апрелдиз Россиядин Совнаркомдин махсус кьардалди дяведин крарай 7 агьзур волостдин, 385 уезддин, 39 губерниядин ва 7 округдин комиссариатар тешкилна. Кьведай йисуз чна и кьурулушдин 100 йис тамамхун кьейдда. 1993-йисалай военкоматрин везифаяр хейлин геьеншарна. Жегьилар Ватан хуьнин кьуллугьдал ракурдайвал учетдиз кьачунихь, абур армиядин жергейриз рекье тунихь ва бязи маса месэлайрихь галаз санал хиве чкадин самоуправленидин бур тир яшайшдин месэларни гьатна. Гьакьикьатда военкоматрин тарих уьлкведа яракьлу кьуватар арадал атунин, халкьдин хатасузвал ва азадвал таьминарунин тарихдихь галаз сих алакьада хьана.

■ Гила куь уьмуьрдикай чаз куьрелди кьве гаф лагь.

- Зун 1932-йисуз Ахцегьа зегьметкеш члехи хизанда дидедиз хьана. Ахцегьрин 1-нумрадин мектеб акьалтларай 1951-йисан 26-декабрдиз армиядин жергейриз эверна, Литвадин Каунас шегьерда Яру Пайдахдин ва женгинин маса орденар авай инженерно-сапёрный частуна кьуллугьна. Полкунин командир азербайжанви Везиров тирвилляй аскерри чпиз "везировция" лугьзвай. Учебный ротадай зун, кьуллугьда агалкьунриз ва имтигьанрин нетижайриз килигна, Москвадин военно-инженерный училищедиз рекье туна. Ана клелай 3,5 йисалай лейтенантдин

чин кьачур чун взводдин командир яз Закавказьедин военный округдин Ленинан шеьгердиз ракурна. Са кьадар кьуллугь авурдалай гьугьуниз, Дагьустандин военкомиссариатрин кьурулушдин ихтиядиз рекье хтуна. 1960-йисалай Хив районда военный комиссардин заместитель тир. 1968-йисуз Табасаран районда члехи военкомат ачухайла, ана комиссар хьана. Мебелдилай, чкадал пешекарар гьазурунилай башламишна, ана республикада чешнелу военкоматдиз элкьуьрна. 1974-йисан 3-январдиз зун Ахцегь РВК-дин комиссарвиле рекье хтуна. Куьрелди, Советрин Армиядин жергейра 28 йисуз кьуллугьна, адакай 25 йисуз-военкоматра.

■ Сир туш, СССР-дин девирда чаз фашизмдин винел гьалибвал кьачур, гьатта дуньядин империализмдин хура акьвазай лап гужлу армия авай. Кылин фикирни а члавуз армияда ва уьлкведа санлай жегьилар ватанпересар яз тербияламишуниз гузвай. Гьа тежрибадикай вуч лугьуз жеда?

- Уьлкведин кьенепатан сяясатдин дережадиз акьуднавай и важиблу месэладал са военкоматрин талукь тир маса идараяр ваь, вири общество машгьул тир. Аялриз гьеле бахчайрилайни школадилар (ана октябрёнокрин, пионерин, комсомолрин гужлу тешкилатар кардик квай, НВП-дин тарсар гузвай, ГТО-дин истемешунар авай) башламишна, ДОСААФ-да, ссузрани вузра ва зегьметчи коллективра эдеб-ахлакьдин, ватанпересвили, герек атай члавуз гьиле яракь аваз Ватан хуьнин тербия ва чирвилер гузвай. Военкоматрин кьуллугьчи офицерин гуьзчивилик кваз "Зарница", "Орлёнок" хьтин кьугьунар, призывникрин спартакиадаяр, аскерин дидейрин слётар ва маса серенжемар тешкилзавай. Гьавилляй чи призывник армияда гьа сифте йикьалай гьиле яракь аваз Ватан хуьз гьазур тир. И туьквей кьурулушни, гьайиф хьи, СССР-дихь галаз чклана. Гила военкоматра пешекар офицерин чкадал граждан ксарни кьвалахзава. Талукь тир база, шартлар авач. Гена хьсан я, эхиримжи вахтунда и гьалатрин гьавурда акьуна хьиз, абур туькьуьр хьийиз,

Советрин девирдин девлетлу тежрибадикай менфят кьачуз кланзава. Германиядин сифте канцлер Отто фон Бисмарка лагьайвал, "дьявейра генералар ваь, школадин муаллимар гьалиб жезвайди я". Дугьриданни, инсанар аял члавалай ватанпересвили руьгьдаллаз тербияламишунин карда муаллимрин зегьмет зурбади тирди аннамшна, адаз общества лайихлу гьуьрмет ва авторитет арадал хкун чарасуз я.

■ Гьажиагьа Ибрагьимович, чаз чиди хьи, валай чешне кьачуна, невейрини Ватан хуьнин кьуллугь хкянава. Хва Рафик Ахцегь РВК-да комиссар я.

- Гьелбетда, хизанда бубадин рехь, кар, халкьдин хьсан адетар лайихлудаказ давамардай ксар хьунал зун пара шад я. Артухлама, Ватан хуьнин кьуллугь итимдиз лайихлу ва уьлкведизни герекди, важиблу ди я. Зи теклифдалди Рафик высший военный училищедик экечина ва анаг яру дипломдалди акьалтларна. Гьадазни Дагьустандин военный комиссариатрин кьурулушда кьуллугьун кьисмет хьана. Рафикан кьвалахрал за, гьелбетда, датлана гуьзчивалзава. Девирдин четин шартларизни килиг тавуна, вичин хиве авай буржи адалай намуслувилелди кьилиз акьудиз алакьунал за дамахзава. За хтулрик - Пермь шегьерда Нацгвардияда кьуллугьзавай Рамисак, МВД-дин высший военный училищедика агалкьунради клелзавай Энверакни еке умудар кутунва.

Шаксуз, зи ва хизандин агалкьунрик захь галаз уьмуьрдин вири уькьуь-цуру дадмишай Саният Мегьамедовдин еке пай ква. Офицердин уьмуьрдин юлдашвилдин, 5 аялдин дидевилин, муаллимвилдин (ам педагогвилдин 52 йисан тежриба авай зегьметдин ветеран, РД-дин лайихлу муаллим я) везифаяр асантбур туш. Асул гьисабдай аялриз кьвале тербия, чирвал гайиди гьам я. Гила сагьсуз хьанвай захь, аялди хьиз, ам гелкьезва, сагьрай! Чаз сугьул жедай мажални авач: газет-журнал, ктаб, телевизор ава, кьвалин вилик багьда 5 куьнуь хуьзва, мукьва-кьилияр, хтулар кьезва. Кылинди, чна чи везифа веледриз, хтул-птулриз ахлакьдин, ватанпересвили тербия гун яз гьисабзава.

Кьакьан дережайрив агакьай хва

Сулейман ПАШАЕВ

Колхозар тахьанмазни Ахцегь райондин агьалирин, гьа жергедай яз ялцугьвийрин лапагар кьуьд акьудиз Азербайжандин кьишлахрал куь жезвай. Хипеханрихь галаз пул кьазанмишиз клуртар цвадайбур, пемпечияр, каркадал парчаяр храз алакьдайбур, кьвачин кьапар цвадайбур физвай. Абурукай гзафбуру чпин хизанарни тухьзвай.

Са кьадар ялцугьвиар, кьвалюгь кутуна, Азербайжанда амукьна.

Ялцугьрин са шумуд хизан Геогчада, Агьдашда, Кьебелада, Кьудкьашенда, Варташенда, Зербада, Камарванда, Северганда, Михликьаваха, Агьжакьебеледа ва маса чкайра яшамши жезвай.

Чи хуьруьнвийрикай са шумуд хизан Геогчай шегьердиз куьч хьана. Абурун арада Абдурагьманов Мегьали бубадин гада Шагьисмаилан хизанни авай. Мегьали бубади хизанда 4 гада - Шагьисмаил, Усман, Абдурагьман, Идрис ва 3 руш - Мелек, Гуьл, Жамиле члехи хьана.

Шагьисмаилаз ругуд велед - Тагьир, Загьир, Магьир; Адила, Раила, Тагьира авай.

Кье чун геьеншдиз Загьиракай рахада. Ам 1934-йисуз Геогчай шегьерда дидедиз хьана.

Загьир Абдурагьманов

Министррин Советдин гьилляй-гьилиз кьведай Яру Пайдахдиз лайихлу хьана.

Азербайжан Республикадин ва СССР-дин гьукуматри Загьир Абдурагьманован зегьметдиз еке кьиметни гана. Ам Азербайжандин лайихлу инженер, Зегьметдин Яру Пайдахдин ордендин сагьиб тир.

Абдурагьманов Загьир Бакуда яшамши жезвай Кьулиева Тагиредал эвлемши хьана. Абуруз 2 гада Загьир, Рауф ва кьве руш - Ираде, Эльмира хьана.

Загьиран члехи гада Рауфа АР-дин президент Илгьам Алиеван ва гьукуматдин хатасузвал таьминардай отделдин члехид яз, гене-

Абдурагьманов Мегьалидин хизан (эрчи патахьай): Ухман, Гуьл, Абдурагьман, Жемиле, Гуьлбиче (паб), Дуьрнисе, Тагьир, Тагьир, Стара

Ам еке алакьунар авай зирек аял тир. Геогчайдин юкьван школа хьсан кьиметар аваз куьтягьай ам Баку шегьерда Азербайжандин технический институтдиз гьахьна.

Инженервилдин пеше кьачунвай жегьил Бакудин лейтенант Шмидтан тварунихь галай машзаводдиз рекье туна. Ина ада вичин кьвалах мастердин куьмекчивилелай башламишна ва ахпа заводдин директордин кьуллугьдал кьван хкаж хьана.

Хьсан тешкилатчи тир пешекардай гьугьуьнлай партиядин Баку шегьердин Нариманов райондин комитетдин сад лагьай секретардин кьуллугь ихтибарна.

Загьир Абдурагьманова вич кьиле акьвазнавай район республикада кьвенкьвичибурун жергеда туна.

Члехи агалкьунрай Нариманов район КПСС-дин ЦК-дин СССР-дин

рал-майордин чинда аваз кьуллугьзава.

2004-йисан 16-лагьай сентябрдиз Загьир Абдурагьманов пудкьанни цлуд йисан яшда аваз рагьметдиз фена.

2014-йисуз Эсед Кьулиева "Азернешр" издательствода Загьир Шагьисмаилович Абдурагьманован 80 йисаз талукьарна, уьмуьрдин рехь ачухарзавай, санал кьвалахай юлдашрин, дустарин рикел хкунар гьатнавай "Агь геже" ("Лацу лиф") твар алай члехи ктаб акьуднава.

Загьир Абдурагьманов Мегьарамдхуьруьн райондин Советский хуьре яргал йисара почтадин отделенидин начальниквиле кьвалахай Абдурагьманов Тагьидин имидин хва я.

Тагьир буба "Лезги газетдин" даяхрикай сад я.

Веревирдер

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Халкьди "кьил" гафуниз талукь яз гзаф мисалар туйкьурнава: "Ахмакь кьили квачериз секинвал гудач", "Балугь кьилелай ктигда", "Акьул бармакда ваь, кьиле жеда", "Карвандин кьил кьаргьа хьайила, ада карван харапладиз тухуда"...

Аквазвайвал, кьил, инсандиз хьиз, обществодизни (хизандиз, хуьруьз, райондиз, республикадиз ва икь мадни) герек я.

Икь, "кьил" манадал "руководитель", "регьбер", "лидер", "полководец", "вожатый", "вождь" гафарни алава жезва. Дерехаяр жуьреба-жуьребуьр ятлани, асул мана сад я: хизандилай гатунна, уьлкведин кьилиз, халкьдинни Ватандин итижар рикелай рахьурай, нубат алачиз ва жарар гьиле гьатай бур я. Абуру арабаяр, чархар хкатдалди, чпиз кланивал гьална.

Бармакда - звар...

Регьберар уьмуьрди вичи арадал гьизва ва тербияламишни ийизва. Ислягь чьавузни, женгинани гьакь я.

Полководецди гьинихь ялайтла, аскерини гьинихьди ялдайдал шак алач. Виклеьг полководецдихь виклеьг аскерар - кьегьалар жедайдени тарихдай чаз малум я. Суворов, Кутузов, Багратион, Сталин, Жуков ва икь мадни рикел хкин. Пачагарни гьакь я. Ахмакь, ваясуз пачагьди уьлкве чкьунал, халкь кашал гьидайдени чаз са акьван яргьарай ваь, ала-тай асирдин 60-90-йисарин гьакькь-атдай акуна.

Куйрелди, обществода кьил хьун гьаклан кьуру гафар туш. Кьиливай гзафбуру гзаф терефрин лайихлувер истемизшзава.

Амма, чеб гьа дережадиз лайихлу тушир, кьакьан тахтар клани ксар чи девирда тийми гьалтзавач. Бязибур са гьихьтин ятла вилив хуьн тавур шартлари, крари вилик кутазва. "Перестройщикри" чи общество акьван терсина элкьуьрна хьи, лап усал кьарарни кьерехар - суьруьдин кьулухь кьил вилик кутуна. Абурун тарашчийризни угьрийриз ем хьана. Гьихьтин хуьрер, районар, шегьерар чкьана, чкьидай чкадал гьана. Уьлкве чкьана... Гьа йисара башламишай кризис (экономикадин, культурадин, образованидин, марифатдин, акьул-камалдин ва икь мадни) гьелелиг алатнавач. Дуйньядин майданда кьурмишзавай мусибатри (тапан «демократия» илитлунни, терроризмдин идеологияди, экологиядин хирери, миграциядин катунрини калтунгунри ва икь мадни) кризисар генани дерин ва гужлу хьунал гьизвайдини сир туш... Ибуру вири беьгем кьил тахьайла жезвай крар я.

Анвар гьаларай, гьа ихьтин крари арифдар Сулейман икь рахурнай:

*Ажайиб кьезе, фида дуйнья,
Я вилик, кьулухь тийижиз.
Са зерре кьван эдеб, гьая,
Вичик квай синих тийижиз...*

*Акуна аз бязи чанар:
Гьая авачир бязи чанар,
Акун кьене вич инжинар,
Вичиз я син, лезгь тийижиз.*

*Крар-яваш, гафар - еке,
Я вирт чидайд туш, я сирке,*

*Вичин риклиз кланда шуьшке
Гатаз, мисмар, мих тийижиз...
(“Вич яцлуз кьадай авамдиз”
шиирдай)*

* * *

*Амал - бетер, гафар - гуьрчег,
Таб амаз, на ийич керчек.
Хьичькидинни жеда печек,
Ваз видни баплах хьиз жемир...
(“Вичиз вич бегенмишдаз”
шиирдай)*

*Течиз вичин лугьудай гаф,
Сивай чиклиз гьар патахь каф,
Жуван акьул жуваз гзаф
Яз чир хьун бес четин тушни?..
(“Четин тушни?” шиирдай)*

Ажеб лагьанвачни! Гуя акь я, арифдар кье яшамиз жезва, кье аквазва адаз чи са бязи регьберарни чиновникар, депутатарни маса мандатар гьилевайбуьр...

Тарих шагьид я: СССР хьтин зурба государство чкьунин асул себеб-карар, чпи-чеб вине кьаз, нефсинихь

ялиз, халкьдинни Ватандин итижар рикелай рахьурай, нубат алачиз ва жарар гьиле гьатай бур я. Абуру арабаяр, чархар хкатдалди, чпиз кланивал гьална.

Н.Хрущев хьтин авантюристди цайи тумари бегьерар гана ва гилани гузма. Вичин хьуси итижар вилик кутуналди, ада немки партиядин, обществодин, гьакь марифатдин бинеряни чукьурна.

И кар чи халкьдин, Ватандин душманри иллаки хушвилелди кьабулна. "Кьайи дяве" лугьудайди илитлуналди, кьенепатани "вад лагьай колонна" - пулдихь маса кьачур хаинар кьуватлу авуналди, чи уьлкве ва вири дуйнья гьихьтин чкадал гьанатла, кье чун шагьидар я.

Дугьриданни, дуьз лугьузвайди я: савадлу, рикь михь, кагьулвал те-чир сердердин суьруьяр гьи чьавуз хьайитлани якьла-чарчле жеда. Ферсуз-дикай - жанавурриз куьмекчи...

И муькьвара чи республикадин кьилни дегишарна. Вучиз икь авунатла? Жаваб винел ала: уьлкведин регьбердиз регионрин кьилин кьул-лугьдал жегьил кьуватар хьана кланзава. Цийикла фагьум-фикирзавай-бур, имтигьанриз фад ва дуьздаказ жаваб гуз жерибуьр...

"Бармакда звар авайдан кьатла гар жеда", "Вичин тарифардай устлар кар те-чирди я", - лагьанва халкьдин мисалра.

Республикадин кьилиз цийиз атанвай касдин бажарагьдикай, ахлакьдикай, тежрибдикай халкьдиз хуш жедай келимаяр гзафбуру лугьузва. Рахунрал са артух рикь ала-чир, уьмуьрдин кьул-цуру алаз хьиз акунвай ксарикай сад я. Уьлкведин Президентди авунвай хьагьун, чи фикирдалдини, лайихлуди я. Гьикь хьи, Дагьустан вири девирра гзаф миллетар, динар, культураяр санал алай, идахь галаз сад хьиз, месэлярни гьакьван гзаф авай регион яз машгьур я. Ина Кьил гьикьван дерин фагьум-фикирар, гегьенш алакьунар, ахлакьдин винизвал, гафунин дуьзвал ва керчеквал авайди хьун лазим ятла фикирдиз гьун четин я.

Цийи касди республикадиз цийи нефес, цийи кьуватар, мумкинвилер гьун, артухарун виридан эрзиман я.

Мад са кар ава: кьили хьсандиз кьвалахун патал адаз куьмекчи кьве вилин, кьве ябни, гьар сад уяхардай мезни ганва... Абуруни садвал хуьн, санал кьвалахун герек я. Кьвачери кьил ваь, кьили кьвачер саламат авун паталди...

Дегишвилер гуьзлемишзава

Ильман АЛИПУЛАТОВ,
политолог, публицист, Россиядин Медиа
Союздин Дагьустандин отделенидин пред-
седатель, РД-дин Общественный палата-
дин член

Владимир Абдуалиевич Васильев вахтуналди республикадин Кьилин везифаяр тамамарзавайди яз тайнарайдалай гуьгьуниз (2017-йисан 3-октябрь) Дагьустанда сиясатдин цийи девир башламиш хьанва лагьайтла жеда. Федераль-ный дережадин аслу тушир

экспертри кьейдзавайвал, дагьустанвийрин лап чьехи паюни цийи руководителдивай вилериз аквадай хьтин дегишвилер гуьзлемишзава. Иллаки кадрийрихь галаз алакьалу тир.

Сиясатдин ахтармишунар кьиле тухудай институтдин директор, политолог Сергей Маркова гьисабзавайвал, Владимир Васильев Дагьустандин руководителвиле тайнарун республикадиз цийи жуьреда регьбервал гуз нубатдин сеферда чалишмиш хьунихь галаз алакьалу я.

Журналист Максим Шевченкодин гафаралди, "Васильев Дагьустан патал хейлин месэляяр пайгардаказ гьалдай кас я. Адан вилик са куьруь вахтунда, 2018-йисуз жедай Президентдин сечкиьралди дагьустанвийри гьукумдиз ихтибар авунин гьалар арадал хьунин везифа эцигнава. Аквазвайвал, федеральный гьукумдин векил, "Сад тир Россия" партиядин руководителрикай сад тир Васильевалай са куьруь вахтунда ихтибар виридаз хуш жедай хьтин са вуч ятлани хиве кьун лазим я. Агьалияр сечкиьриз фидайвал, сечкиьрин нетижаяр 2016-йисан сентябрдиз кьиле феи Госуьдурстводин Думадиз ва РД-дин Халкьдин Собранидиз депутаттар хьагьай сечкиьра хьиз чпиз кланивал туйкьур тийидайвал. Идалай алава яз, Владимир Васильева республикадин руководстводиз цийи кадрияри гьун герек я".

Алай вахтунда гзафбуру суалар гузва: Владимир Васильевалай эхиримжи йисара республика кьеве твазвай кар алай месэляяр гьализ алакьдани? Коррупция терг ийиз, боевикрин активвал зайифариз, бейжарбурун кьадар тиймилариз, даль-нобойчикрин забастовкаяр акьвазариз жеда?

Экспертри гьисабзавайвал, сифте кьилляй Владимир Васильеван вилик Дагьустандин Гьукуматдин Председатель ва менфятлудаказ кьвалахдай команда хьагьгунин везифа ква. Вахтуналди РД-дин Кьилин везифаяр тамамарзавай касди авур сифтегьан рахунриз фикир гайила, тестикь жезва хьи, адаз дугьриданни, дагьустанвийрик секинсузвал кутазвай ва гежелди тевгьена гьална кланзавай месэляриз фикир гуз кланзава. Иллаки халкьдин уьмуьрдин дережа ва яшайиш хьсанардай фикир ава.

Малум тирвал, 6-октябрдиз В.Васильева Дагьустан Республикадин Гьукумат отставкадиз ра-кьурна. Исятда гзафбуру цийи руководителди гьихьтин камар кьачудатла, нихь галаз кьвалах-датла, кьуллугьрал тайнардайла, миллетрин итижар фикирда кьадатла лугьуз, суалар гузва.

Владимир Васильеван сифте камарай акьвазвайвал, ада Дагьустан патал сифте галайвал авунва. Вичин депутатвилин мандат вахку-дай чьавуз Госуьмадин заседанидал федераль-ный бюджетдай Дагьустан Республикадиз чара ийизвай пуларин кьадар гзафарун тлалабна. Акурвал, Госуьмади адан гафариз кьуват гана.

Республикада гьалар са акьван тарифдай-бур туш. Гьавилляй инсанрин ихтиярар хуьдай Москвадин бюродин руководител, твар-ван авай правозащитник Александр Брода лугьузвайвал, Дагьустандин регьбердиз сифте нубатда республикада нарази гьалар арадал гьизвай гьахьсуз дуьшуьшрал, сиясатдал эхир эцигдай серенже-мар кьабулун герек кьведа. И кар авун патални гьам гьукуматда, гьам хейлин ведомствойра, идарайра фадлай ва бегьерсуздаказ кьвалахзавай ксар цийибуралди эвезуниз мажбуьр жеда. Са бязи экспертри кьейд ийизвайвал, районрин, шегьер-рин муниципалитетрин, хуьрерин поселенийрин кьилерни вири халкьди сечкиьра иштирак авуналди, хьагдай кьайдадал хтун мумкин я.

Дагьустан Республикадин Халкьдин Собра-нидин Председатель Хизри Шихсаидован,

халкьдин фронтдин сопредседателар тир Мух-тар Оздеаджиеван ва Татьяна Рассохинадин фикирдалди, Владимир Васильев Дагьустан фадлай чизвай кас я. 1990-йисарилай ам чи рес-публикадиз са шумудра атана, региондин терри-торияда кьайда твадай серенжеме ада актив-вилелди иштиракна. Владимир Васильев ка-маллу, секин, гьар са месэладив фикир-хиялна эгечизвай федеральный дережадин зурба по-литик, тежрибалу руководитель я. Икь тирвилляй, ада гьахьлу, дуьз кьарарарни кьабулда.

Максим Шевченкоди вичин са интервьюда тестикьарзавайвал, "алай вахтунда Василье-вахь крар вичиз кланивал кьиле тухудай хейлин мумкинвилер ава. Дагьустандин элитадик лап кьурху акатнава: садазни цийи руководителдив гьикь агатдатла, гьикь ам вичин терефдал гьидат-ла чизвач. Малум тирвал, Владимир Абдуали-евича рившатар кьачузвайди туш. И жигьетдай адахь галаз сир сад авун лап четин месэла я. Маса рехь ава, адан вилик юкь агьузун, адаз икрам авун. Эгер вири алахьунрихь са нетижа-ни тахьайтла, адакай бейкеф хьун".

Политический илимрин кандидат Эдуард Эмирова кьейдзавайвал, исятда виридаз цийи руководителдихь галаз тупламиш хьун ва са-налди вилик эцигнавай везифаяр кьилиз акь-дун хьсан я. И кар патални дуьзгунь нетижа-хкатдайвал зегьмет члугун герек я.

Дагьустандин гьукумдин векилар тир инсан-рик секинсузвал акатнавайди аквазва. Гьикь ла-гьайтла, гзафбуруз чпин геелегедин кьисмет гьихьтинди жеда тла, чеб кьуллугьрал аламуьк-датла чизвач.

Гьа са вахтунда бязи органри кьвалахда ак-тиввал кьалурзава. 11-октябрдиз РД-дин Халкь-дин Собранидин кьвалав республикадин векил-валдай органрин совет тешкилна. Адан макь-садни вуч я лагьайтла, Дагьустанда шегьерин ва районрин собранийрин кьвалахдик активвал кутун, саналди бегьерлу крар авун. Советди республикада зегьмет члугьвазвай вири дережа-рин депутатрихь (8 агьзур кас) галаз санал кьва-лахдай гьалар арадал гьун лазим я.

РД-дин парламентидин председателдин га-фаралди, "кьенин ийкьалди чна кьазанмишна-вай агалкьунриз анализ гана, гьа са вахтунда РФ-дин Президентдин Майдин указра кьалурна-вай хилера ахьайнавай гьалатрал, кьилиз акь-диз тахьанвай крарал ва гежел тевгьена гьална кланзавай месэлярални фикир желбун лазим я". Виридалайни кьилинди - инсанрин гьакьин-дай кьайгьударвал авун, инсанрин мажибар-хкажун, яшайишдин гьалар хьсанарун я. Идахь галаз сад хьиз, республикада школайра пуд-сменада кьелунин дуьшуьшар арадай акьудун, районар ва шегьерар тамамвилелди аялрин бахчайралди таьминарун герек я.

Сир туш, жергедин чьехи пай дагьустанвий-ри, зегьметчири РД-дин Кьилин везифаяр вах-туналди тамамарзавай касдивай гьукумдин кьу-рулушриз рившетабар, коррупционерар ва дуь-шуьшдин инсанар атуни вилик пад кьун исте-мишзавач.

И ийкьара цлудралди дагьустанвийрилай теклифар, меслятар кьезва. Абуру Владимир Васильеван тварунихь республикада кьайда-низам тунин, чиновникрин кьвалахдал гуьзчивал авунин, жергедин инсанрин ихтиярар хуьнин па-тахьай чарар кьизва.

Психологиядин илимрин доктор, профессор Анжелика Цахаевади тестикьарзавайвал, гьу-кумдихь ихтибар авун кьуру хиве кьунрин кар туш. Ам гьакьки делилрихь, рекьемрихь галаз алакьалу хьун лазим я. Эгер республикада 18 йисалай 28 йисалди яшда авай 500 агьзур кас-диз датана кьвалах авачтла, вузар куьтягнавай 60 агьзур касдиз чпин пешейрай кьуллугьар гьатзавачтла, гьукумдихь вуч лагьана ихтибар авурай? Ихьтин гьалари лап девлетлу хьанвай-бурунни кесибрин жергеда гьатнавайбурун ара-да лугьуз тежедай хьтин чуьруьк арадал кьве-дайдан гьакьиндай хабар гузва. 5-6 йисуз кьелна пешекарар хьанвай жегьилар кьвалахдалди таь-минардай рекьер жагьурна кланда.

Экспертри тестикьарзавайвал, экономикадин жигьетдайни Дагьустанда гьалар хьсанбуьр туш. Алай аямдин производствояр, транспортдин ло-гистика, зегьметчирийн яшайиш хьсанардай мумкинвилер авач. Ятлани, дагьустанвийрин умуд-дар республикадин цийи регьбердик ква ва абу-ру хьсан патахь дегишвилерни гуьзлемишзава.

Играмудин ва Бике Жигеровар

Бахтунинни гъурметдин къужахда

Хазран КЪАСУМОВ

Са къадар яшар хъанвай, уьмуьрдин укьуь-цуру акунвай инсанрихъ, галаз таниш хъун, суьгьбет авун риклиз хуш къедавай кар я. Гъахълудаказ лугъудайвал, яшлу инсанар къвалин, кимин абур я.

Са таниш касдин теклифдалди и йикъара зун Къасумхуьрел (Алидхуьре) яшамеш жезвай партиядин ва зегьметдин ветеранар тир **Играмудин ва Бике ЖИГЕРОВРИХЪ**, абурун гъурметлу хизандихъ галаз таниш хъана. Чина берекатдин нур авай, сивел хъвер алай и яшлу инсанар акурла, абур сивяй акъудзавай сад-къе келима ван хъайила, аз акъ хъана хъи, гуя чун фадлай таниш я. Зи рикел чи бажарагълу шаир Майрудин Бабаханован шиирдин царар хтана:

*Заз инсанар акуна
Ракъини хъиз нур гудай,
Ризкъи дардаз - фан тике,
Чка дардаз хур гудай.*

На лугъуди, и гафар Майрудин Бабаханова Играмудин ва Бике Жигероврикая къхъена.

Ингъе чун Играмудин Мегъамедалиевичахъ ва Бике Шамсудинонадихъ галаз столдихъ ацукънава. Атирлу чай хъваз-хъваз, за ветеранрин документа гил экъурзава, абурун шабагъриз килигзава. Абурай за ветеранрин уьмуьр, абур члугур зегьмет, лайихлувилер акъазва.

Чаз малум хъайивал, Играмудин Мегъамедалиевича алай йисан 5-мартдиз вичин 80 йисан юбилейни шад галара, къейдна.

Гъурметлу агъсакъл къе кефсуз я, яшари, яргъл вахтунда механизатор яз къвалахай йисари вичикай хабар гузва. Са бязи йисар, къвалахар, вичи иштирак авур мярекартари рикел хун адаз четин жезвайди за къатлана.

И. Жигерован аял ва жаван вахтар четин, дар йисарал гьалтна. 14 йисан яшда аваз ада колхозда къвалахиз башламышна. Играмудин сифтедай колхозда, ахпа Къасумхуьруьн консервирдай заводда рабочий яз зегьмет члугуна.

1959-йисуз дагъви гадади Огниндин профтехучилищеда механизаторвилдин пеше къачуна, гъа йисалай "Касумкентский" совхозда вичин пешедай къвалахна.

- Санлай къачурла, за 43 йисуз совхозда жуьреба-жуьре маркарин тракторрал къвалахна, - лугъуза И.Жигерова. - И йисара за агъзур гектарралди майданра цанар цана, парар дашмишна, багълариз дарманар яна ва маса къвалахар къилиз акъудна. Гъикъван лагъайтлани, къвалахди хъсан нетижаяр арадал гъизвай, бул бегъерар гъасилзавай, ида жувакни ашкъи-гъевес кутадай йисар тир,

зегьметди инсандиз шадвални гузвай.

И. Жигерова саки 20 йисуз, комбайнидин руддихъ ацукъна, райондин майишатрин никерай гадни агудна. Къвенквечи механизатор-комбайнер яз ам гад агудиз Саратовдин, Кустанайдин областризни ракъурнай.

Играмудин Мегъамедалиевича "43 йисуз механизаторвиле къвалахна" лугъудай гафарихъ гъикъван зегьметар, гъасилай бегъерар, галатла, адаз ганвай шабагъри ачухдиз шагъидвалзава. Ик, ада 1975-1980-йисара пуд сеферда Москвада къиле тухвай СССР-дин ВДНХ-да иштиракна, анра къвенквечи механизатор буьруьнхъдин, гимидин ва къзилдин медалриз лайихлу хъана. Мадни, алава яз, 1980-йисуз пишкеш яз адаз ВДНХ-да "Москвич-412" маркадин машинни гана.

1981-йисуз И. Жигероваз "Дагъустан Республикадин лайихлу механизатор" лагъай чехи ва гъурметлу тварни гана.

Са шумуд йисуз къвенквечи механизатор Къасумхуьруьн ва райондин советрин депутатвиле ва райондин партийный конференцийрин делегатвиле хъяна.

Мадни, зегьметдай вичин бахт жагъай Играмудин Мегъамедалиевичахъ В.И.Ленинан 100 йисан юбилейдин, "Зегьметда тафаватлу хъунай", "Зегьметдин ветеран", Чехи Гъалибвилдин юбилейрин медалар, 9 ва 10-пятитлеткайра гъалиб хъайивилин, "Коммунистический зегьметдин зарбачи", 1974-1980-йисара ганвай "Соцсоревнованида гъалиб хъайиди" знакар, ВДНХ-дин, Дагъустан Республикадин хуьруьн майишатдин министерстводин, КПСС-дин райкомдин, "Касумкентский" совхоздин дирекциядин патай ганвай гъаф къадар дипломар, грамотаяр ава.

Играмудин Мегъамедалиевичан уьмуьрдин юлдаш Бике Шамсудинованни хуьре-къвале, районда виридаз мегърибан дишегъли, къвалин къул хуьзвай кайвани, зегьметчи инсан яз чида.

- Зани Играмудина 1959-йисуз риклерни сирер, къадар-къисмет сад авуна, - лугъуза Б.Жигеровади. - Жуван уьмуьрдин юлдаш чилин къадир авай, зегьметдал рик алай инсан хъунал за шадвал ва дамах ийизва. Гъик лагъайтла, зани колхозда лап фад къвалахиз башламышайди я. Гъа зегьмет себеп яз чахъ хъсан къвал-югъни, чехид-гъевечид чидай веледарни хъана.

Бике Жигеровади "III-Интернационал" колхозда, Къасумхуьруьн консервирдай заводда ва "Касумкентский" совхозда саки 46 йисуз намуслудаказ зегьмет члугуна. Адахъни "Зегьметдин ветеран" медалъ ва гъаф къадар грамотаяр ава.

Играмудин ва Бике Жигеровар чпин къисметдилай рази я, абуроз къисметдин къадир ава. Гъавилай абур, Низами Генжевиди лагъайвал, "бахтунинни гъурметдин къужахда" ава.

Гъайванрин саламатвал хуьн важиблу я

Интервью

Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Гъайванар яйлахрай къишлахриз куьнарзавай зулун вахт. Усугъчайдин юкъван куьнедай суьруьйралди лапагар агъадихъ физва. Гъа йикъара райондин администрацияда къиле фейи совещанидал Докъузпара райондин ветеринариядин управленидин начальник **Къурбан ЖАЛАЛОВА** ири карч алай гъайванрик акатзавай нодулярный дерматит лугъудай азар агуд тавун патал къабулна кланзавай серенжемрикай лагъана. Гуьгъуьнлай зун адахъ галаз къилди суьгьбет тухун патал гуьруьшмиш хъана. Ветеринариядин рекъай тежриба авай агъсакълди неинки нодулярный дерматит азардин лишанрикай, адан хаталувиликай, ам пайда хъуникай, гъак санлай райондин хуьрера маларин духтурри гъик къуллугъзаватла, и хиле пулсуз ва пулдихъ ийизвай къуллугъар гъибур ятла, гъадакай ихтилатна.

Къурбан духтур, нодулярный дерматит вуч азар я?

- И азар Россияда сифте яз 2016-йисуз малум хъана. Ам къарамаларик акатзавай азар я. Нодулярный дерматит акатнавай гъайван сагъар хъувунин махсус къайда гъелелиг авач. Гъавилай и азар акатай гъайван тамамвилелди сагъар хъжеда лагъай заминвал гуз жедач.

Адан лишанар гъихътинбур я?

- Сифте лишанар азар акатайдалай къулухъ 3-10 сутка алаятайла, малум жезва. Сифтедай нодулярный дерматит акатай гъайвандал ифин акъалтзава, ахпа маса лишанар винел акъатзава, къилди къачуртла, гъайванди алаф хъинедач, адан вилерай нагъв ва сивяй цуькълун авахъда, гъайван садлагъана яхун жеда ва бедендал хамунин кланикай матлар пайда жеда. Матлар-тлурар гъафни-гъаф малдин руфунал, къвачерал жеда.

Нодулярный дерматит квай гъайвандин нек, як ишлемишун хаталу яни?

- Гъелбетда, адан нек хъун ва як тлуьн къевелай къадагъа я. И азардин лишанрикай садни нек квай калин регъуьяр еке ва нек къеви хъун я. Нек адетдинди туширди гъасятда чир жеда, маса гафаралди лагъайтла, нек нек яз амукъзавач. Са кар къейд ийиз кланзава: лап сифтедай чир хъайитла, бязи антибиотикрин куьмекдалди гъайванар дири хъийиз хъайи дуьшуьшарни жезва. Яни вахтунда чир хъайитла, вакцинайрикай чара хкатдай дуьшуьшар ава, амма, винидихъ лагъайвал, и азардикай тамамвилелди сагъардай махсус къайда гъеле-

лиг тайинарнавач. Сульфаниламидар ва антибиотикар инфекциядин профилактика патал чарасуз яз гъисабзава. Мадни, ветеринарний духтурди тайинарнавай дарманрин къаришмадалди къарамалар чухъвена кланзава. Алатай йисуз Москвадай Дагъустандиз атай алимри къейд авурвал, нодулярный дерматитдиз акси яз хиперин, цегъерин азардин (оспа) дарманар ишлемишзава.

Докъузпара районда къарамаларик и азар акатай дуьшуьшар малум яни?

- Ваъ, чи районда и азар акатай са дуьшуьшни хъанвач. Азар чи уьлкведа "жегилди" я.

Райондин ветеринариядин къуллугъди и азар галуьк тавун патал гъихътин серенжемар къабулзава ва куь вилик мад гъихътин месэляяр акъвазнава?

- Санлай райондин гъайванрик и ва маса азарар акат тавун патал ветеринариядин къуллугъдин вилик къилиз акъудна кланзавай са жерге везифаяр акъвазнава. Нодулярный дерматитдин гъакъиндай лагъайтла, чи патара адан лишанар малум туширвилляй гъелелиг тайинарнавай вакцинаяр авач.

Райондин гъар са хуьруьхъ участкавий духтур авани? Абуру чпин везифаяр гъик къилиз акъудзава?

- Гъар са хуьре гъайванрин сагъ-саламатвилдин патухъай къайгъу члугъзавай духтурар ава. Абуру чпин хиве авай везифаяр рази жедайвал къилиз акъудзава. Чаз агъалийрилай къевезвай арзаферзе авач.

Азардин вилик пад къунин ва сагъар хъувунин къуллугъар агъалийриз пулсуздаказ ийизвани?

- Нодулярный дерматитдиз, гъа жергедай яз инфекциядин са къадар маса азарризни талуьк яз рапар ягъунин къвалах пулсуздаказ ийизва. Ихътин къуллугърик гъакни Сибирдин язва, бруцеллез, дабакъ (ящур) азаррин вилик пад къун патал къиле тухузвай серенжемар акатзава.

Гъакъидихъ ийизвай къуллугъар авани?

- Эхъ, ава. РД-дин ветеринариядин рекъай тир Комитетдин къарардал асаслу яз, са бязи азаррин гъакъиндай къабулзавай серенжемар гъакъидихъ ийизва. И азаррин сиягъдик эмкар, пастереллез ва масабур акатзава. Лугъун лазим я, гъакъидихъ ийизвай къуллугърин жигъетдай ветеринариядин Комитетди бюджетдилай къеце тир махсус смета тес-тикарзава, чна гъа документдал амал авуна кланзава.

Бегъер булди хъанва

Алай йисуз Дагъустандин хуьруьн майишатдин зегьметчийри ципицрин лап чехи бегъер вахчунва, хабар гузва РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводи.

Сифтеган делилралди, республикада 150 агъзур тонндилар артух "ракъинин кагърабаяр" къватнава, абурукай 105 агъзур тонндилар гъаф гъялун патал карханайриз рекъе тунва. Бегъердин тахминан пудан са пай Дербент райондин уьзуьмчийри къватнава.

Рикел хкин, алатай йисуз республикада тахминан 149 агъзур тонн ципицлар къватнай - им эхиримжи 30 йисан девирда вахчурдалай виридалайни виниз къадардин бегъер тир. Алай йисуз бегъердин къадар 200 агъзур тонндив агакъун гуьзлемишзава.

Алава хъийин, эхиримжи делилралди, республикада уьзуьмлухрин санлай къачур майдан 25,2 агъзур гектардиз барабар я. Абурукай 18,2 агъзур гектар бегъердал атанвайбуру къазва.

Гекъигун авачир ирс

Адинат МАМЕДОВА

Цининди вичин вири уьмуьрда халкъдиз къуллугъ ийизвай, Къурагъ райондин администрациядин финансин отделдин заведующий хъайи, "ракъун финансист" твар къазанмишай **БУДАЕВ Рамазан Шабановичан 90 йисан** юбилейдин ийс я. Къурагърин хуьруьн Квелчик магъледай тир къелечл якларин, яшлу, зирек итим тийижир кас чи районда бажагъат жеда.

Зегъметдин ветеран Рамазан Будаев алай вахтундани секинвал авач. Ада кумек герек хъана вичин патав атай кас гьакI рахкурдач. Адан къисмет, кар, санлай ирс жегъил несилар патал акъалтI тийир руьгъдин чешне ва чешме я.

- Зун 1927-йисан 7-ноябрдиз Къурагъ райондин Къурагърин хуьре дидедиз хъана. Зи буба Шабана 1912-йисалай 1957-йисалди Бакудин Ленинан тиварунихъ галай парча храдай комбинатда фяле яз къвалахна, - суьгъбетзава ада.

- 1935-1936-келунин ийсуз за Къурагърин тамам тушир юкъван школадин сад лагъай класс куьтягъна. Гатун каникулриз диде Периханыхъ галаз дахдин патав Бакудиз фена. Ина Шаумян райондин 63-нумрадин юкъван школада б-классдалди келна. Ватандин Чехи дяве башламиш хъайила, зи диде аяларни галаз Къурагъиз хтана, буба Бакуда къвалахиз амуькна. Къурагъа за юкъван школада 7-класс кел хъувуна.

и отделдин старший бухгалтер яз тайинарна. 1951-1954-йисара финансин министерстводин КРУ-дин контролер-ревизор, гуьгъуьнлай райондин финансин отделдин заведующий хъана. Са къадар вахт арадай фейила Дагъустан АССР-дин финансин Министерстводи зун Къасумхуьруьн райфинотделдин старший инспекторвиле тайинарна.

1964-йисан мартдилай зун мад Къурагъ райондин финотделдин заведующий яз къвалахал акъвазна. Ина за 2000-йисан 1-июлдалди, яни пенсиядиз фидалди къвалахна.

Къвалахдай вахтунда Рамазан Шабанович чирвилер къачунивай къерех хъанач. ИкI, ада Минфиндин КРУ-дин контролер-ревизор яз къвалахдай вахтунда Канашский финансовый техникумда контролер-ревизоррин пешекарвал хкаждай пуд вацран курсара келна. 1953-йисуз Бакудин финансово-кредитный техникумдиз заочнидаказ, ахпа Ростов шегъерда авай финансово-экономический институтдиз гъахъна, 1980-йисуз ам Ленинград шегъердин райгорфинотделдин заведующийдин курсар келлиз ракъурна.

Пенсиядиз фейидалай къуллугъ Рамазан бубади, райондин администрациядин финансин отделдин руководителдихъ галаз икьрар кутлунна, ревизор яз къвалахун давамарна.

Вири уьмуьрда халкъ, район патал зегъмет члугур Р.Будаеваз цлудралди медалар, гъурметдин грамотаяр, лайихлу тиварар, чухсагъулдин чарар ава.

» 1944-йисан 4-июлдиз акъатай СССР-дин Верховный Советдин Призидиумдин Указдалди, 7 ва мадни гзаф аялар авай, гьакIни, текдиз аялар хуьзвай дидейриз са сеферда пулдин кумек, орденар ва медалар гуни къайда тайинарна ва цийи отдел кардик кутуна.

Гъа ийсуз, чи чехи хизандин дулана жагъдин шартIар четин хъуниз килигна, зун Къурагърин райбольницадин счетоводвиле къвалахал акъвазна. Анай райфинотделдиз хтана, бухгалтервиле тайинарна. А вахтунда 15 йисни тамам тахъанвай, зун пуд вацра Махачкъала шегъерда авай бюджетдин идарайрин инспекторрин ва бухгалтеррин пешекарвал хкаждай курсариз келлиз ракъурнай. И курсар хъсан нетижаяр аваз куьтягъидалай гуьгъуьниз Къурагъ райондин финотделдин къилин бухгалтервиле тайинарна. 1944-йисан 4-июлдиз акъатай СССР-дин Верховный Советдин Призидиумдин Указдалди, 7 ва мадни гзаф аялар авай, гьакIни, текдиз аялар хуьзвай дидейриз са сеферда пулдин кумек, орденар ва медалар гуни къайда тайинарна ва цийи отдел кардик кутуна.

Гъа вахтунда финансовый отделдин заведующий Рамазанов Мавлудина зун

Рамазан Будаевахъ хъсан хесетар гзаф ава, ам хийир-шийирдикай къерехда акъваздач, гъвечи-чехи лугъун тийиз, рекъяй фидай аялни саймишда. Алай вахтунда вичин бубадин тивар алай хва Шабанан патав гва. Рамазан Шабановичахъ 7 велед, 20 хтулни 40-дав агакъна птулар ава.

Ада райадминистрацияда собраниярал, заседанийрал гъахълувал патал сес хкаждай. Эхъ, гъа ихътин кас я Къурагърин машгур финансист Рамазан Будаев.

Чилел виридалай еке къуллугъ инсан хъун я лугъуда. Рамазан Будаева и къуллугъ лап хъсандиз тамамарзава.

Адан уьмуьр цийи несилдиз лайихлудаказ яшамиш хъунин чешне я. Эхъ, им гекъигун авачир ирс я!

Чаз Рамазан бубадиз вич дидедиз хайи югъ риклин сидкъидай мубаракиз кланзава. Квехъ чандин сагъвал, хизанда берекат ва гъурмет хъурай.

Ичин багъдин шикаят

Нариман КЪАРИБОВ

Къадим Дербентда яшамиш жезвай зи дуст Шамил Рамазанов мукъвара вичин бубадин къвалел, стхадал, амай багърийрал къил члугваз Яламадиз фенвай. Ялама Азербайжандик акатзаватлани, жуван багъри ерияр ва асул гъисабдай лезгийр яшамиш жезвай маканар тирвилляй, дуст элкъвена Дербентдиз хтайла, за адавай мукъва-къилирин, хуьруьнвийрин гъал-агъвал гьикI ятIа хабар къуна.

- За ваз вуч лугъун, дуст - сесиник са гъихътин ятIани пашманвал ва наразивал кваз, башламишна вичин суьгъбет Шамил Элдоровича (ам духтур я), - вири сагъ-саламат я. - Амма са карди, зи стхадик секинсувал кутунва - къве гектардин ичин багъда битмиш хъанвай бул бегъер - гъиле къурла эхцигиз гъайиф къведай сечме ичер гъиниздатIа, низ маса гудатIа течиз, гъарикI ва мягътел хъана ама зи стха.

Ада заз лагъайвал, бегъер хуьн патал багъдиз ягъай дарманрихъ ада 900 доллар, тарар обрезка авурбурузни, агакънавай ичер атIайбурузни хейлин пул гана, харжийра гъатна. Гила лагъайтIа, багъда харайриз янавай ичер я къабулдай пункт, завод, я маса муштери авачиз ама...

Дустунин ихтилатди закни къалабулук кутуна, зунни пашманарна. ГьикI хъи, багъ-

зи рикелни хъсандиз алама - лезги халкъдин баркаллу рухвайрикай сад тир шулви Сиражудин Умаров (вичиз Аллагъди рагъметрай) Россияда лап чехибурукай ва къвенкъвечибурукай сад тир Дербентдин консервиярдай комбинатдин директор тирла, и карханади салан майвайрихъ, ципицрихъ галаз санал гъар ийсуз виш тоннралди ичер багъманчийр рази жедай къиметрай къабулзавай. Абурукай лап виниз тир еридин шире, повидло, жемар, гъатта бицкекар патал пюрени гъазурзавай. Гъайиф, гила а виликан чехи карханадал аламайди са тивар я. Къадирсузри анин гзаф цехар чуклурна, амайбуруни шей гъасил тийидайбурув арендадиз вуганва.

Гаф кватай чкадал лагъана кланда хъи, ичер анихъ амуькьрай, республикадин къиблепатан районра (масанра заз чидач)

ларинни уьзюьмлухрин макан тир чи республикадани, гъа жергедай яз къиблепатан Дагъустандани, гъа Яламада, КцIара, Худата хътин гъал ава.

Цинин гатуз «Шарвили» эпосдин суварик фидайла шегъре рекъин къве патани экия хъанвай Усугъчайдин, Мискискарин, Ахцегърин бул бегъердикди залан хъана тарарин хилер чилел ацукънавай ичин багълари зун къадарсуз шадарна, рикI хайи чилин мублагъвиле, берекатлувиле гъиссерив ацIана.

Эхъ, чи хайи ерийрин багъларани алай зулузни емишрин, иллаки ичерин, бул бегъер битмиш хъанва, абур къватI хъийизва, са пай базарриз тухуз, шегъергълийрин суфрайрив агакъарзава. Амма, гъа за винидихъ лагъанвай Яламада хъиз, бегъердин чехи пай гъиниздатIа чизвач чи патарани. Дуьз лагъайтIа, промышленностдин гзаф маса карханаяр хъиз, алай вахтунда къиблепатан Дагъустандани тек-бир амай хуьруьн майишатдин хаммал гъялдай (салан майваяр, ципицар, емишарни) са бязи заводра, махсус пунктара абур къабулзава. Амма гьикI ва гъихътин къиметрай?!.. Са кило ичер къуд, вини къил къудни зур, вад манатдай. Гъамни хатур ви пата амаз.

Чкадал ихътин гъал арадал атанваз акурла, чи багъманчийри битмишарнавай ичер, чехи машинриз ягъиз, къунши Краснодардин ва Ставрополдин крайриз тухузва - гъанра са бубат инсаф авай къиметрай къабулзава лугъуз.

гъасилзавай ципицарни хаммал гъялдай карханайри (Дербентдин газ квай чехирар акъуддай завод ва коньякрин комбинат) разивализ жедай къиметрай къабул тавун себеб яз (карханайрихъ чпин хъуси уьзюьмлухар хъуниз килигна) са бязи майишатрай ципицар, яргъи рехъ атIана, гъатта Дагъустандин кеферпатаз - Къизлярдин коньякрин комбинатдиз тухвай дуьшуйшарни хъана.

Шегъердин агъалийри наразивалзавай са месэлани ава - заводрини махсус пунктари 4-5 манатдай къабулзавай ичер базарра кило 25-30, гъатта 40-50 манатдайни маса гузва. Шей гъасилзавайбуру ваь - базаррин аждагъанри. Алверчийрин азгъун нефсер агъузардайбуруни авач.

Макъала гзаф яргъиди тахъун патал са кар рикел хкида. Чи республикада цийи багълар ва уьзюьмлухар кутунин, авайбур гегъеншарунин махсус программа кардик ква. Къвалахарни йисалай-суз вилик физва. Гъа са вахтунда анрай жезвай бегъерар къабулдай (заминламишнавай къиметрай) ва гъялдай карханаярни къвалахдик кухтунин, цийибуру эцигунин месэлани гъелелиг хциди яз ама.

Къе лагъайтIа, бул бегъердивди тарари куклрух къунвай ичин багъ вич гъилевай сагъибрилай, гъакмирлай нарази я. "За куьне члугур зегъметар кваларнавач, бул бегъер ганва, адан иесивал ая, инсанар", - гъарайзава багъди.

Азар сагъардалди адан вилик пад къун регъят я

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Садакай-масадак акатдай азарри инсаният-дик лап куьгъне вахтарилай къурху кутаз хъайиди я. Алай, медицина вилик фенвай, аямдани вирусри арадал гъизвай хейлин азаррин вилик пад къаз алакьнавач. Гъаниз килигна, хейлин азаррихъ галаз XXI асирдани женг члугун давам жезва.

Са тлимил йикъар идалай вилик республикадин меркездин са шумуд школади эпидемический паротит (свинка) азардин рапар (прививка) янавачир аялар школада къабул тавунин къарар къабулнавайдакай малумарна. Са шумуд школадин къиле авай ксар и месэла са гъилди къарагъарунихъ себебар авачиз тушир. РД-дин Гьукуматдин патав гвай санитариядинни эпидемийриз акси комиссияди заседанийрал паротитдиз талукъ месэла къарагъаруни и жигъетдай республикада гъалар са акъван пайгарзвачирдан патахъай шагъидвалзава. Эпидпаротитдикай, ам акатунин рекъерикай ва адахъ галаз алакьалу яз чи республикада къенин юкьуз арадал атанвай гъаларикай чирун патал чун Роспотребнадзордин РД-да авай Управленидин эпидемиологиядин гъаларал гуьзчивалдай отделдин начальник Р.А.АРБУХАНОВАДИХЪ галаз гуьруьшмиш хъана. Адахъ галаз къиле фейи суьгъбет чна агъадихъ гузва.

■ **Райсат Абдуразаковна, чаз куьне паротит азар чукуникай, адан лишанрикай куьрелди лагъанайтла кванзавай...**

- Дугъриданни, эпидпаротит азарди 2016-йисан эхиррилай чи республикада къил хъажнава. Ик, 2010-йисалай инихъ Дагъустанда и азардикди начагъ хъайибурун къадар лап тлимил тиртла. 2017-йисуз абурун къадар садлагъана са шумудра артух хъана. Къенин юкьуз чи республикадин административный 40 территорияда ихътин саки 2 агъзур дуьшувш арадал атанва. Начагъ хъайибурун чехи пай Махачкъала, Къизилюрт, Каспийск шегъеррай, гъакни Къарабудахкент, Тарумовский, Леваша районрай я.

Паротитдин лишанрикай лагъайтла, къилдинди ам акатай касдин цуькьундин железа (туьд ва гардан) дакъада, анра тлал гъатда, тлун жакъваз четин жеда. Япара ван, къиле пис тлал гъатун, беден зайиф хъун, сиве цуькьундин къадар артух хъунни и азардин лишанар я. Идалайни гъейри, гзаф вахтара ифин (38-39 градусри агакьна) акъалтда, ам акъалт тавунни мумкин я. Азардин жуьредиз килигна, вирусдин инкубациядин вахтунни 2-3 гъафте тешкилзава. Адан къизгъин вахт 10 лагъай йикъал ацалтзава, вирусдин азар тир паротит акатунин чешме начагъ инсан я. Ам гъавадай, ивидикай акатда. Азарлу хъайи касдикай паротитдин асул лишанри хабар гайи къвед лагъай юкьуз иллаки еке хаталувал ава. Паротит азардикди аялар ва итимар гзафни-гзаф начагъ жеда. Аялри лагъайтла, гзаф пай вахтара и азардиз фад ва регъятдаказ дурум гуда, чехибураг гзаф азиятар ацалтда.

■ **Азарди къил хъажунин себебар гъихътинбура я?**

- Къиле тухвай ахтармишунрин нетижанда малум хъайивал, республикада эпидпаротитди йигин еришралди къил хъажунин асул себебар аялри азардин вилик пад къун патал язавай рапарикай гзафбуру къил къакъудунихъ галаз алакьалу я. Рекъемралди лагъайтла, алай вахтунда Дагъустанда рапар ягъ тавунвай 2 агъзурдалай артух аялар ава.

Къвед лагъай себебар, республикадин масанрай атанвай ксар медицинадин идарайра вахтунда учётда эцигъ тавунихъ галаз алакьалу я. И жигъетдай республикада кваллах са къадар зайифдаказ къиле физва.

Садакай-масадак акатдай азар чукунин себебар азарлу хъайи кас амайбурукай чараз хуьн тавунни акатзава. Ихътин вахтунда начагъ хъайи касди (садакай-масадак акатдай азар квайди чир тахъана, аял школадиз ва я аялрин бахчадиз фенватла) са гъилди са къадар аялар начагъарда. Гъавилляй начагъ хъанвай аял амайбурукай чараз хуьнихъ еке важибувал ава.

■ **Хизанда паротит азардикди начагъ кас пайда хъана. Вуч авун лазим я?**

- Паротитдикай сагъардай махсус методика ва и азар арадал гъизвай вирус тергдай дарман авач. Дарманар лагъайтла, чехи пай вахтара ифин агъузарун, азарди мадни члур таъсир (осложнение) тагун, азарлудан гъал регъятарун патал ишлемишзава. Ихътин кас агъа кван 10 юкьуз амай ксарикай чараз, месел къаткурна хвена кванда. Ида гъам азарлу хъанвай касдин бедендиз члур таъсир гуникай, гъамни амайбурук и азар акатуникай хъуда. Идалай гъейри, азарлу хъанвайдаз лап жими тлун гун герек я. Эгер туьтериз пис тлариз хъайитла, неклединни хъчарин диетадикай менфят къачуна, лацу фан, ягълуьрин къадар тлимиларна кванда. Цуру емишрин мижеяр гана виже къведач, абуру цуькьундин железадиз члур таъсир ийида. Гъар сеферда тлун тлурдалай къулухъ сив сода квай ва я чими миьхи целди чуьхуьн герек я.

■ **Райсат Абдуразаковна, санлай гзаф инсанрик и азар акат тавун патал гъихътин серенжемар къабулзава?**

- Гъалар хъсанарун патал профилактикадин серенжемриз иллаки артух фикир гузва. Эпидпаротит акатай гъар са дуьшувш лап дувулдай ахтармишзава, начагъдаз галаз алакьа хъайи вири ксар чирзава, рапар янавачирбурухъ галаз абуру гъавурдик кутунин кваллах къиле тухузва. Эпидпаротитди къил хъажнавай чкайра 10 агъзурдалай виниз ксариз рапар янава.

Идалай гъейри, РД-да Къилин государственной санитарный духтур Элеонора Омариевади къарарар акъуднава, абуру къилиз акъудунин сергъятра аваз 20 агъзурдалай

виниз ксариз паротитдиз акси рапар янава. Арадал атанвай гъалар Роспотребнадзордин РД-да авай Управленидин теклифдалди Дагъустандин Гьукуматдин СПК-дин заседанийрал веревирдна.

■ **Паротит азардикди начагъ тахъун патал куьне гъихътин меслятар къалурзава?**

- И азардикди начагъ тахъун патал авай менфятлу ва тек са рехъ адаз акси рапар ягъун я. Абуру лагъайтла, пландин бинедалаз аялрин 1 ва 6 йис тамам хъайила язава. Рикелай ракурмир: азар сагъардалди адан вилик пад къун регъят я.

■ **Прививкадикай къил къакъудзавай ксар жавабдарвиллиз члугун законда къалурнавани?**

- 1998-йисан 17-сентябрдиз къабулнавай РФ-дин 157-нумрадин "Садакай-масадак акатдай азаррин иммунопрофилактикадин гъакьиндай" закондин 5-статьядин 2-пунктуна прививкаяр тавунвай ксар патал са жерге сергъятвилер эцигнава. Абурун арада ава:

- *гражданин физвай уьлкведин международный медико-санитарный къайдайрал ва я РФ-динни тайин уьлкведин арада авай международный договоррал амал авун яз, профилактикадин тайин прививкаяр тавунмаз гражданирз маса уьлкведиз фидай ихтияр тагун;*

- *санлай гзаф ксар начагъ хъунин къурхулувал авай вахтара гражданир чирвилер гудай ва сагъламардай идарайра вахтуналди къабул тавун;*

- *садакай-масадак акатдай азардикди начагъ хъунин чехи хаталувал авай кваллахрал гражданир къабул тавун ва я ихътин кваллахрикай абуру къерех авун.*

Чирвилер гудай идарайрин гъакьиндай Типовой положенидин (РФ-дин Гьукуматдин 1997-йисан 19-сентябрдин 1204-нумрадин къарар) 7-пунктунал асаслу яз, чирвилер гудай вахтунда идарадин хиве ана чирвилерни вердишвилер къачузвай аялрин ва зегъмет члугвазвай къуллугъчийрин уьмуьрдин ва сагъламвилин патахъай жавабдарвал твазва. Прививка авунвачир аял аялриз чирвилер гудай идарадиз къабулай ва гуьгъуьнлай ам начагъ хъайи дуьшувшда идарайра жавабдар ксар РФ-дин УК-дин 293-статьядин 2-паюнада (къайгъусузвал) жавабдарвиллиз члугвада.

■ **Райсат Абдуразаковна, маналу суьгъбетдай квез чухсагъул. Чна умудзава, прививкайрикай къил къакъудзавай гзаф диде-бубайри макъала келайла, чпин фикирар дегишарда. Аялрин уьмуьр хаталувилли кутуниз рехъ гудач.**

- Куьнни сагърай, чнани и кардик умудар кутазава.

Хци месэла

ЧИ КОРР.

Са шумуд югъ идалай вилик Махачкъалада къиле фейи "Жегъре рангунин лент" серенжемдин сергъятра аваз 300-далай виниз дишегълийриз некледин железарин УЗИ, маммография ийидай, хурадин рақдин азар квани-квачни чирдай, гъакни маммологдин меслятар къачудай мумкинвал хъана. Ик, чпин сагъламвал ахтармишиз кванзавай ксариз и юкьуз пулсуздаказ ва духтурдин направление гвачиз некледин железа авай гъал ахтармишдай шартлар тешкилнавай. Серенжемдин сергъятра аваз медицинадин работникрини сагъламвал ахтармишна. Чпин чешнедалди лацу халатар алайбуру вири дишегълийриз сагъламвал ахтармишуниз эвер гана ва вахтунда азар дуьздал акъудунин важибувилел фикир желбна.

Къейд авун лазим я хьи, и жуьредин серенжем республикада къиле тухвай сад лагъай сефер туш. Дагъларин уьлкведин меркездин духтурри-маммологри вири Россияда къиле физвай серенжемрик гъар гъилера чпин пайни кутаза. Дишегълийр рак азардик начагъ хъунал гъалтайла некледин железарин рақди сад лагъай чка къазва. Медицина санал акъвазнавачтлани, ада дурумлудаказ виликди камар къачузватлани, инсан къиникъал гъизвай рак азардин вилик пад къадай ва я адакай чара аквадай дарман гъелелег авач. И азардик начагъ жезвай дишегълийрин къадар йисалай-суз артух жезва. Гъаниз килигна, и жуьредин серенжемрин макъсад чи вахари, рушари, дидейри чпин сагъламвилин иесивал авун рикелай ракур тавун я. Беденда члур азар пайда хъайивалди ам дуьздал акъудай 98 % дуьшувшра инсан сагъариз жезва.

- Гъайиф хьи, азар акатнавайди геж чир хъайи дуьшувшра инсан ажалдин къармахрай акъудиз жезвач. Гъаниз килигна, гъар са дишегълидиз хурадин рақдин сифте лишанар гъибур ятла чир хъун ва гъар сада вичин хурадин сагъламвал йиса садра къванни ахтармишун лазим я. Азардикай вахтунда хабар хъайила, адан вилик пад къун регъят я, - къейдна вичин рахунра РД-дин Минздравдин дидедиз ва аялриз медицинадин куьмек тешкилунин отделдин начальник Раиса Шагсиновади.

Меркезда "Жегъре рангунин лент" серенжемдин сергъятра аваз ахтармишай дишегълийрикай 90 процентдиз и ва я маса татугайвилер (чехи паюниз - мастопатия азар), къве дишегълидиз лагъайтла, рақдик азар авайди винел акъудна.

Бакудай савкъат

ХАЛКЪДИН мецин эсеррихъ гелкъевезвай вири пешекарри хиве къазвайвал, лезгийрин фольклорда виридалайни гзаф манияр ава. Чна баядар, бендер, къуд царар хътин тварар ганвай и эсерар ктабриз, журналриз, къваталриз акъатнава. Фольклор къватунин кардив рикливай эгечай чи бязи пешекарри халкъдивай вишералди манияр ва маса эсерар къватна. Анжах чи машгур шаир Забит Ризванова Кцлар райондин халкъдин яратмишунрин къвалин директорвиле къвалахай йисара 20 агъзур мани, вишералди къаравилияр ва махар къватна. 2003-йисуз Ризван Ризванова Забит муаллимди къватлай манийрикой тукъурнавай "Къибле патан лезгийрин манияр" твар ганвай ктабдин I жилд (том) чапдай акъудна.

Муъезфер МЕЛИКМАМЕДОВ

дин мецин эсеррин устадрикой куьрелди куьру малуматар ваъ, абурун шикларни галаз марагълу очеркар ва зарисовкаяр ганва. Гъавилияр къелдайбуруз "Селей лугъуз атуь эллер", "Назифатан гъарай", "Хъилерин баде", "Магъиятан йикъарган" хътин очеркрай ва маса хъинрай баядрин устадрин суьретар аквазва. Гъа и карди къелдайбуруз баядрин устадри гъар сада арадал гъанвай цийивилер хъсандиз къатлудай мумкинвал гузва.

Къвед лагъай къетленвал лезги манийрин география гегенш хъунухъ я. Икъван гагъди чи пешекарри чара-чараз, я анжах Дагъустандин, я Азербайжандин лезгийрин манияр къватна чапнава. Гъатта и къве республикада яшамаш жезвай чи халкъдин манияр санал басма авунвач. Сифте яз Седакъет Керимова и чтуру деб арадай акъудиз, чи халкъ хъиз, маниярни агудиз

жезва. Месела, С. Керимовади чпикай сифте яз чирвилер гузвай XVIII виш йисарин эхирра яшамаш хъайи Яргун Селея, 1800-йисуз дидедиз хъана, 120 йиса аваз вичин дуьнья дегъшарай Саяд Периди, алатай асирда яшамаш хъайи Сусанханум Келбалиевади, Саимат Нурметовади ва масабур манияр, бендер гзаф иердиз тукъурнава. Абурун гекъигунралди, тешпигъралди иллаки девлетлу я. Санлай и манийра гекъигъзавайди къве шикл: тѳебиатдинди ва инсандин риклинди ятлани, гъа са вахтунда абурун авторар вири алемдин дердийрихъни гелкъевезва. Гъавилияр и манийриз халкъдинвал хъиз, инсандивални хас я.

Фикир желбдай маса къетленвал. Ктабда итимри тукъурнавай маниярни гъатнава. Дигегълийрин манийрив гекъигаила, и эсеррин мана-метлеб, гевилар, абурун тукъурнуин къайдаяр са къадар тафаватлу я.

Чаз ихътин ктабар

Советрин девирда манияр къватунин кардик Гъажибег Гъажиева, Агъалар Гъажиева, Мегъамед Гъажиева, Айбике Гъаниевади, Фируза Вагъабовади, Гъажи Гашарова ва масабур чехи пай кутуна. Гъайиф хъи, икъван крар къиле тухванатлани, чи манияр гъеле къватна куьтягънавач. ИкI тирди чи тварван авай къелемзгъли Седакъет КЕРИМОВАДИН и йикъара Бакудин "Азербайжан" чапханада басма авунвай "Зи зари халкъ" ктабдини субутзава. Шаирди вичин 24 лагъай ктабдиз дуьшуьшдай ихътин твар ганвайди туш. Къелдайбуруз суьгъурда твадай икъван иер, метлебул манияр теснифзавай халкъдиз зари талгъана мад вуч лугъуда къван? Авторди хъизвайвал, къуд царце са романда гъакъдай хътин дерин метлебар гъакъардай зурба алакунар авачи халкъдихъ? И алакунар цийи ктабдай генани хъсандиз къатлуз жезва.

"Зи зари халкъ" С. Керимовадин алай йисуз чапдай акъуднавай манийрин къвед лагъай ктаб я. Сад лагъайди са шумуд варз велик, "Къадардал гъалтайла тѳимил тир халкъарин фольклор" сериядай яз, Азербайжандин милли илимрин Академиядин фольклордин институтди басма авуна. И проектдин къил республикадин машгур алим, академик Мухтар Казымогълу (Иманов), ктабдин редактор Дагъустандин госуниверситетдин профессор Гъажи Гашаров я. Ктабда 1100 къван лезги баядар ва гъакни сифте аз авторди вичи азербайжан чалаз элкьурнавай 420 къван баядар гъатнава. Неинки лезги, гъакI азербайжанви къелдайбуруни гзаф хушдиз къабулай и къваталдиллай гуьгъуьнлиз лезги манийрин къилдин ктаб басма авун чехи вакъиадиз элкьвена.

Авторди ам гзаф зегъметар члугуна арадал гъанва. 20 йисан къене Азербайжандин, Дагъустандин ва Туьркиядин 60-далай гзаф лезги хуьрера къекъвена, 110 къван баядрин устадривай агъзурралди манияр къватнава. Ктабда 1100 къван манияр, 50-далай гзаф баядрин устадрикой малуматар гъатнава. Баядрин чехи пай икъван гагъди чап тахъанвай бур я.

Чи фольклор чирзавай илимдик пай кутузвай, иер нехшралди ранглуз тукъурнавай цийи ктабдихъ са шумуд къетленвал ава. Сад лагъайди, С. Керимовади, виликан авторилай тафаватлу яз, ктабда халкъ

къанда

алахънава. Адан ктабда чи пешекарри садрани къватI тавунвай Къуба, Хачмаз, Къебеле, Шеки ва Исмаиллы райондин, гъакни Туьркиядин бязи лезги хуьрерин манияр гъатнава. Гъавилияр "Гъар чкадай са суракъ" члугуна ганвай "Бакуд рекъел къакъан чинар", "Къуба пата цав рахана", "Дербенарин дерин гуьле", "Ахъегъарин сал арада", "Чан Куьредиз акъатай яр", "За Ширванда никлер цана", "Шеки пата илигайд я", "Къасумхуьре базар ава" хътин къилери къелдайбуруз гъасятда чпихъ ялзава.

Гъа инал лугъун хъи, авторди фикир желбдай са кар мад авунва. Вири манияр темайриз къадайвал системада тунва. Месела, дагъларихъ галаз алакълу тир манияр "Къакъан дагълар мад къакъан хуьй", "Шагъ дагълара хар къвазава", "Шалбуз дагъдин хураллай пир", "Гатун дагъда рагъ акъуна", "Яру дагъдал яр акъалтна" хътин тварарик кваз, чи вацларихъ галаз алакълу баядар "Къулан вацал къуларин муьгъ", "Шагънабатдин сел атана" ва маса тварарик кваз ганва.

Малум тирвал, муьгъуббатдин манияр, бендер гзаф члавара чи рушари, дигегълийри тукъурдай ва абуру лугъудай. Рушари гзафнигзаф чпин ашкъидикай, риклиз къани гададикай, къанидаз вич къисмет тахъуникай, муьгъуббатдикай хабар такъазвай диде-бубадикай, чеб такъандаз гуникай чларар теснифдай. Чпихъ шаирвилан алакунар авай, чи манияр тукъурзавай дигегълийрин яратмишунра и тема гуьтлуь калубрай акъатна генани девлетлу

Ина рушан иервилан тарифди, къанивеликай авай михъи хиялри ва майлири гзаф чка къазва. И манийра къаниди тѳебиатдив, багъдив, цуькверив, ракъинив, вацрав, гъетерив гекъигзава. Гъа са вахтунда итимри дуьньядиллай куьч хъанвай чпин къани ярдиз ва веледриз тукъурнавай бендерни ава. "Итимрин манияр" твар ганвай члугуна авторди къелдайбуруз баядрин устадрикой Кцларай тир Мирземегъамед Бекерован, Тагъир Тагъирован, Юнус Багъирован, Жавид Шерифован, Идрис Шейдаеван, къебелевийар тир Агъамурад Исмаилован, Баба Бабаеван (Лезги Бабадин) ва масабур яратмишунрихъ галаз танишарзава.

Эхирни, вичихъ ялдай мад са къетленвал. Ктабда итимри ва дигегълийри сада-садаз лугъузвай бендерни ава. Чи са бязи авторри и манияр лезгийрин арадиз Азербайжандин ашукъри гъайибур я лугъузва. Им эсиллагъ дуьз фикир туш. Вучиз лагъайтла, Азербайжандин ашукъри къошмадалди гуьжетарда, баядралди ваъ. Абурун гуьжетрин макъсад сад муькьудал гъалиб хъун я. Чи гададини руша лугъузвай бендера гъалиб хъунин ният ваъ, сада-садан гафуниз куьват гун ава. Къил кутунвай цлар ва я фикир муькьуб бендера тикрар хъунин шартлуналди цийи гаф ва цийи фикир лугъузва. Гъакни чпи члугъузвай гъам-хифет мецел гъизва ва я сада-садаз чпин ашкъи баянарзава. "Зи зари халкъ" ктабда гъатнавай къцарвийар тир Мирземегъамед ва Шагънесиба, Туьркиядин Балъкесир шегъерда яшамаш жезвай Ибрагъима ва Гуьлендама сада-садаз лугъузвай бендер и рекъий гуьжетрин лугъуз тежедай къван иер чешнеяр я.

Ктабда гъатнавай гъейранардай тегъердин баядра хайи ватан, хайи чил, къанивални къаниди вине къадай, виш йисара вичин къилел атай муьсибатриз таб гайи, къегъалвилелди душмандин хура акъвазай зегъметчи ва шаир халкъдин зурба къамат, адан михъи члал ава. Гъам и, гъамни винидихъ къалурай къетленвилер фикирда къуртла, ктабдин редактор, чи гуььрметлу алим, профессор Гъажи Гашарова лагъайвал, "Зи зари халкъ" ктаб "Кавказдин къадардал гъалтайла тѳимил тир халкъарин фольклористикада тай авачирди хъанва..." Хъсандиз лагъанва. Чаз фольклордиз талукъарнавай ихътин ктабар къанда.

Багъиш Айдаеван - 85 йис
Устадрин устад

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

Лезгийрин пешекарвилан режиссурадин дѳб куьтур, милли театрдин искусство вини дережадиз хъажай, бажарагълу жегъилрикой пешекар актерар гъазурай муаллим, режиссер, актер, драматург, хъсан тешкилатчи, Дагъустан Республикадин халкъдин артист, РСФСР-дин лайихлу артист Багъиш Айдаеван 85 йис тамам хъуниз талукъарнавай рикел хъунин мярекат къиле фена.

Лезгийрин СтIал Сулейманан тварунихъ галай госмуздрат театрдин Къиблепатан Дагъустандин шегъеринни районрин агъалияр, общественный тешкилатрин векилар, юбилярдин яратмишунрал рикI алайбуру, адан дустар атанвай. Залда Дербент шегъердин къил Малик Баглиев, администрациядин маса куьлугъчярни авай.

Театрдин фойеда Б. Айдаеван яратмишунриз талукъарнавай выставка ачухнавай.

Хъсандиз тукъурнавай сегънедиз Лезги театрдин директор Динара Эминова ва къилин режиссер Мирзабег Мирзабегов атана.

Д. Эминовади ва М. Мирзабегова Багъиш Айдаеван уьмуьрдинни яратмишунрин рекъикай суьгъетна. Абурун суьгъетдай малум хъайивал, Багъиш Айдаев Дагъузпара райондин Мискискарин хуьре дидедиз хъана. Филерин школа акъалтларай жегъил Москвадин А. Луначарскийдин тварунихъ галай театральный институтдиз гъахъна. Школада къелзамаз гъевескарин жергеда аваз концертра, мектебда эцигай бязи тамашайра иштирак авуниз килигна, ада экзаменар агалкъунралди вахкузва. Институтдин къабулзавай коммиссияди ам 2-курсунин студентрин сиягъдик кутазва.

1955-йисуз институт акъалтларна, ада Лезги театрда къвалахиз башламышзава.

- Ада жанлу образар яратмишна ("Чара авачир жерягъвал" тамашада Роберан, "Рехи руш" тамашада Дочунан ва гъакI масабур) вич еке бажарагъ авай устад тирди къалурзава. Жегъилзамаз адал театрдин директордин везифярни ихтибарзава. Ада актервилан пеше гадарзавач. И йисара Б. Айдаева "Дурна" къемедада ашукъ Мурадан, "Эгер риклиз къан хъайитла" тамашада батрак Магъсудан жанлу къаматар арадал гъизва. Багъиш Айдаева кинодани ("Ромео ва Джульета", "Цавалай цифер алатзава") рикел аламукъдай образар яратмишна, - лагъана театрдин руководителди...

1960-йисуз ада Москвада къиле феи Дагъустандин искусствонин ва литературадин декадада иштиракун къисмет хъана.

Б. Айдаева эцигай гъар са тамаша чи театр паталди къетлен са вакъиадиз элкьевезвай. Москвадин ГИТИС-да режиссервилан курсар куьтягъна хтай ада сифте яз Къияс Межидован "Урусатдин цуьк" пьеса сегънедал эцигнай, - алава хъуьна абуру.

Малик Баглиева къейдайвал, Багъиш Айдаева Дагъустандин театрдин искусствонин сегънеда нурлу ва гужлу гел туна. Ада яратмишай гъар са къамат, ада эцигай гъар са тамаша халкъдин рикел аламукъдайди хъана.

- Дербент шегъердин депутатрин Собранидал Багъиш Айдаеван твар эбеди авунин мураддалди шегъердин АВАИН-4 микрарайонди са куьчедиз адан твар гунин къарар къабулнава, - муштулух гана М. Баглиева.

Багъиш Айдаев, адан пешекарвал ва Лезги театр патал ада авур алахъунар "Дагъострой" ООО-дин регъбер Гъажи Жабраилова, Дербент шегъердин Гуььрметлу агъали Гуьсейнбала Гуьсейнова, Дагъустандин халкъдин артист, Б. Айдаеван хуьруьнви Фаризат Зейналовади рикел хъана.

А. Саидова, А. Сайдумова, С. Саидгъасанова, Н. Къарибова Багъиш Айдаеван бахшнавай одаяр къелна, манияр лагъана. "Ашукъ Саид", "Фундугъбер", "Ашукъ Къариб", "Къазимегъамед" тамашайрай члукар къалурна. Мярекатда РФ-дин лайихлу артист А. Гъабибова, Дагъустандин халкъдин артистар М. Мамедова, Ш. Закирьева, З. Къухмазовади, Дагъустандин лайихлу артистар тир С. Думаева, М. Мурадхановади, Р. Пирвердиева, артистар К. Думаева, В. Сулейманова, Э. Къарахановади, Э. Вагъабовади, Ф. Фейзулаевади, А. Керимовади, Я. Сардарханова, Р. Мирзоева, Г. Эмирралиевани иштиракна. Мярекатдин итижлу программа тукъурлайди Азиз Мирзабегов я.

Эхирдай рахай Багъиш Айдаеван хва Рамидин Айдаева мярекатда иштирак авур виридаз, бубадин тварцихъ чими, хуш келимаяр лагъайбуруз, театрдин коллективдиз, шегъердин администрациядин руководстводиз сагърай лагъана.

* * *

Вучиз ятлани важибу и мярекатда я РД-дин куьтурадин министрствонин, я Докъузпара райондин администрациядин векилри иштиракна.

Уьмуьрдин рехъ дуьз хкягъиз алакьна...

(Ишреф Жаватован уьмуьрдин ва яратмишунрин рехъ)

Шагьбала ШАГЬБАЛАЕВ

Заз 1990-йисара Къалажухрин хуьре муаллимвал авун къисмет хьана. Ина коллективдик акатайла, артух ва гегенш чирвилерин шеле гвайди Ишреф муаллим тирдан гъавурда зун гъасятда гъатна. Ам вич дамах гвачир, жергедин инсан я. Адан чирвилерин сергъят гъам эдебиятдай, гъам тарихдай гегенш тирди за къатлузвай. Чи арада яргалди суьгьбетарни хьанай. Гила за фикрзавайвал и дагъви хци вичин уьмуьрдин чешнедалди, лайихлувилин хесетралди тамам са "инкъилаб" тешилкава. Гьикъ хьа, а касди вичин тамам чирвал авай яшинда гъар са кар дуьз чкадал эцигна, къезвай несилриз чешне къачудай еке мумкинвилер гана. Рикел алама: 1990-йисара Къалажухрин хуьруьн юкьван мектебдик "Лезги газетда" "Чирвилер къвердавай къулу-къулухъ жезва..." макъала чапнай. Ишреф муаллимди а вахтунда русвагъвиле тIал вири вичел къачунай жеде?! Ада лагъана: "Ша, гадаяр, къвалахин..."

Ишреф Примович Жаватов 1939-йисуз Къалажухрин хуьре дидедиз хьана. Хайи хуьруьн 7 йисан мектебда келна, 1957-йисуз Миграгърин юкьван школа акъалтIарай жегил Дагъустандин пединститутдин тарихдин филологиядин факультетди гъахьна.

Келзавай йисара Ишреф Жаватов университетдин профкомдин, халкъдин гуьгьуьллу дружинадин член яз хьана. Университет акъалтIарай Ишреф Примович хайи хуьруьз хтана. Ина ада 13 йисуз завучивиле къвалахна, гуманитарный дисциплинадин секциядин кьиле акъвазна. Гъа са вахтунда ада хайи хуьруьн Ильичан тIварунихъ галай колхоздин комсомолдин тешилкадин регьбервални авуна. 1964-1990-йисара И.Жаватов КПСС-дин Ахцегъ райкомдин пропагандистни тир. КПРФ-дин ветеран 1965- йисалай КПСС-дин членни я. Намуслу ва гъахълу, адалатлу кас хъуниз килигна, Ишреф Примович Ахцегъ райондин

ОВД-дин инспекторвиле тайинарна. Идалай гъейри Ишреф муаллим "Лезги газет", "Эренлардин сес" газетрин штатдик квачир мухбирни я. Ада и газетра маналу макъалаяр, акъуллу келимаяр, тарихдиз талукъ чукар, вакъияяр чапзава. Абуру келзавайбуру хушдиз къабулзава. Ишреф муаллим РФ-дин журналистрин Союздин член я. Адан яратмишунрин лайихлувилер "Лезги газетдин" редколлегияди Мегъамед Гъажиеван премия гуналди, маса шабагъралди къейднава. Ам Россиядин Федерациядин умуми образованидин Гуьрметлу работник я. Ишреф Примовича Докъузпара райондин агалкъунрик ва ам виликди финик кутунвай пай лайихлуди я. Хуьруьн кыл яз, ада райондин Собранидин председателвиле, адан заместителвиле кьуллу гъарни тамамарна. Ша, гила яратмишнавай ирсиниз тамашин:

1. "Къалажух хуьруьн тарих".
2. "Лезгийрин камаллу ихтилатар".

3. "Лезги ва урус чIалан мягъкем ибарайрин гафарган".

4. "Мектеб. Школа ва тербия..."

Ишреф Примович Жаватован рикъик мадни еке мурадар ква жеде. Гъавилляй чна чи къелемдин юлдашдиз, сирдашдиз, амадагдиз чандин мягъкем сагъламвал, яратмишунрин рекъе цийи агалкъунар хъун алхишзава.

Искусстводин йиф

Дагъви ШЕРИФ

4-ноябрдиз культурадин образованидин Вирироссиядин "Искусстводин йиф" серенжемдик чи республикадин культурадин идараярни экечна. Музейра, библиотекара, театрра зарийрихъ, актёррихъ, художникрихъ галаз гуьруьшар хьана, мастер-классар кьиле фена. Мярекатра РД-дин культурадин министрдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Зарема Бутаевадини иштиракна. Йикъан сятдин къудалай башламишай мярекатар йифен къуларалди давам хьана.

М.Горькийдин тIварунихъ галай Урусрин драмтеатрда тамашачийри рикI аладарунин интерактивный программайра иштиракна, абуру выставкайризни килигна, актёрвиле уstadвилляй мастер-классрихъ яб акална, къумадин анимацийрин шоу, Урусрин театрдин артистри ва операдинни балетдин театрдин оркестрди тамамарай мани-макъамарни бегенмиш хьана. Ктабрин "Арбат" тукъвенди гъа ина викторинаяр тешиклна, литературадин жавагъирар келунал рикI алайбурун арада тафаватлубуруз призар гана.

Тахо-Годидин тIварунихъ галай Милли музейди ва Дагъустандин госфилармонияди тамашачияр патал "Остров сокровищ" тIвар алай махсус программа тешиклнавай. Ина кьиле фейи мярекатар лап итижлуьр хьана, музейдиз авур сейрди лагъайтIа, тамашачияр дегъ девиррин вакъийрин иштиракчияр авуна.

Этнографиядин "Дагъустандин хуьр" музейда Дагъустандин вири халкъарин чIаларал манийрин, милли авазрин сесер гъатнавай. Абуру ДГУ-дин культурадин факультетдин актёрвиле отделенидин ва Барият Мурадовадин тIварунихъ галай культурадин искусстводин колледждин студентри тамамарзавай. Гележегдин актёрри милли парталарни алукина, милли чIаларал куьруь тамашаярни кьалурна. Гуьгъуьнлай сегъне Дагъустандин халкъарин музалатрин госоркестрдин ихтиярда гъатна. Абурун вини дережадин пешекарвиле ингъе 80 йисан вахтунда халкъдин музыкадин культура хуьзва. Са жерге выставкайрилай гъейри ашкъи авайбуру патал ина живописдай, гам-халича хрунай мастер-классарни кардик квай.

Шириатдин театрда Дербентдин музучилищеди Александр Бестужев-Марлинскийдин эсеррай манийринни ширидин композиция тукъуьрнавай. Мярекатдин музыкадин пай Башир Багъавдинова (агъач-кумуз) ва Арсен Тлехурайя (гитара) ачухна. Ина абуру къецепатан уьлквейрин ва чи композиторрин жавагъиррин эсерар яна. Театрда "Просмотр" выставка ва живописдай мастер-классни кардик квай.

РД-дин Милли библиотекада "Эстетика. Художественные вечера" проект тешиклнавай. Суьгьбет художникар тир Александр Кожуховакай ва Казимир Малеевичакай тир. Буинакс шегъердин бажарагълу аялрин центради "Чи девирдин игит" проектдин презентация авунвай. Музыкадин "Искусстводи садзава" программадилла гъейри библиотекардани мастер-классар тухвана.

Дербентдин культурадин идарайрини "Искусстводин йиф" серенжемра иштиракна. "Дербентда I Пётрдин кIвал" музейдин комплексда яратмишунрин мастерской ачунавай. Аялри художникрин регьбервиле кваз Россиядин халкъарин милли парталрин шиклар чулгъазвай. Мастер-классда гъар са халкъдиз, ам яшамиз жезвай чкадиз, абурун милли парталрин къетленвиле талукъ суьгьбетарни ийизвай.

"Женгинин баркаллувиле" музейда анин илимдин кьуллу гъчи Тамерлан Камилова "Зи Ватан - Россия" мярекат тешиклна. Ада инкъилабдин лишанрикай, вакъийрикай, инкъилабди агъалийриз, гележегди уьлкведин медениятди уьмуьрдиз авур таъсирдикай суьгьбетна. 1917-йисуз кьиле фейи вакъийрикай документрал бинеламиш хьана тукъуьрнавай фильми кьалурна.

"Прикаспийдин тIебиат" музейда тамашачийриз "Музей ва экология" программа кьалурна. Ина суьгьбетар чи дагъларинни багъларин гуьзелвилекай, такабурулуликай тир ва "Чи дагълар - чи дамах" шикларин выставкани ачунавай.

Дуьньядин медениятрин ва динрин тарихдин музейда интерактивный шикларин "Сакральные атрибуты" проект кьалурна, машгъур режиссёр, сценарист ва продюсер, РФ-дин халкъдин артист Павел Лунгинахъ галаз гуьруьш, дизайндин RD школадин мастер-класс кьиле фена.

Зарема Бутаевади къейд авурвал, цинин йисуз "Искусстводин йиф" серенжем "Искусстводи садзава" лишандик кваз кьиле фена.

Къисметдилай рази я

Желил ЖЕЛИЛОВ

Къез и шиклдай акъазвайбуру Бут-Къазмайрал яшамиз жезвай гуьрметлу агъсакъал Музафар ГЪАСАНОВ ва адан уьмуьрдин юлдаш Муьгъуьжат я. Яшар 80-йисалай алатнавай, яргал йисара школайрихъ галаз алакьада хъайи абуруз мукъвара Бут-Къазмайрин юкьван школадин директордин куьмекчи Камале Гъасанова, соцпедагог Марьяна Мегъамедова, ст. вожатый Инжи Рагъимова, 11-классда келзавай аялар мугъман хьана.

Жузун-качузун, суьгьбетар авурдалай къулухъ аялри яшлугъуьз ва муаллимриз тукъуьрнавай шириар келна. Гъасановри чпин уьмуьрдикай ихтилатарна, жегилриз, иллаки школада келзавайбуруз камаллу насгъатар гана.

- Дербентдин педучилище акъалтIарнамазди къисметди зун Тагъирхуьруьн школадиз акъудна, - суьгьбетзава агъсакъалди. - Ина гъевчи классра авай аялриз тарсар гуз башламишна. Къвалахни ийиз, за гилан ДГПУ-да филологиядин рекъий килин образование къачуна.

Гуьгъуьнлай Хив райондин Цнаприн, Мегъарамдуьруьн райондин Хъартас-Къазмайрин, Оружбайрин, Бут-Къазмайрин юкьван школайра директорвал авуна. Цийи хуьруьн школада муаллимвиле ва

директордин куьмекчивиле къвалахна. Исятда, балаяр, куьне келзавай школадин дараматрин проектар тукъуьризни зун чалишмиш хъайиди я. Жемьятди рейсавилелди сес гуналди зун хуьруьн кавхавилизни хьана. Жувадай алакьдайвал, жемьятдин яшайишдин шартIар хъсанариз алахьна.

Санлай къачурла, за 60 йисуз школайра муаллимвиле, уьмуьрдин юлдаш Муьгъуьжата 38 йисуз школадин библиотекариле къвалахна. Чна чи хизан къвачел акъалдарна, аялри тербия гана ва гъар сад са пешедин иеси авуна. Исятда абуру чпин хизанар кутуна шегъерра яшамиз жезва. Веледар, хтулар чал кыл чулгъаз мукъвал-мукъвал хкъезва, дерди-гъалдикай хабар къазва, - разивалзава агъсакъалди.

- Жува тарс-тербия гайи, жуван вилик чехи хъайи аялризни за жуван веледриз хьиз, кубавал авуна лугъуз жеда. Къе абуру чаз гуьрметзава, гъар са сувар мубаракзава, мугъманвиле къезва. Сагърай чеб.

Фенвай уьмуьрдилай чна разивалзава. Жедай хатур-гуьрмет ийиз яшамиз жезвай чун къе халкъдин, хизандин, веледри ва хуси намусдин вилик уьзгъни я. Исятда чна Аллагъдивай тIалабзавайди вири инсанрин арада ислугъвал, гуьрмет ва берекат хъун я, - алава хъувуна Музафар Гъасанова.

Геж хъайи тебрик

Гъасан ГЪУСЕЙНОВ,
Белиж поселок

Палчух авачир алахъай йикъара, заз къунши хуьруьз къвачи-къвачи фин хуш я. ГьикI лагъайтIа, нянрихъ авур веревирдер, пакамахъ рекъе фидайла, рикел хкана, тупIалай хъувуна, къайдадик кутаз жезва. Идалайни гъейри, мензилдин са уламдилай захъ къвалахдин юлдаш лезги Р. агалтзава. Ам дидед чIалал фасаятдаказ рахада. Хуьтуьл зарафатар ийида. Риклени мецел са ихтилат аваз рахада и кас. Гъавилляй чи арайри яргалди дурум гузва...

"Лезги газетдиз" Казим Казимован ачул кагъаз, адазни жавабар акъатнавай вахт тир. Зани жуван фикр-писателдиз гуьгъуьл хуьдай тебрик кхьин, рекьин юлдашдиз лугъуда.

- Яда, ваз акъазвачни? Казиман дустар, тебрикар гузвайбуру машгъур шаирар, худож-

никар, генералар, духтурар я. Вун - са шабагъни авачир жергедин муаллим. Вуна вун ракъарин арада авай рипинай гьисабзаваз тахуьй гъа? Къвалав гвай дуст чин тийизвай ваз гафарин устIар бажагъат чизва. КъхизватIа кхьихъ. Вун патал ада гьич спелдин хелни юзурдач, я газетдани чапдач.

Захъ мад гаф амукунач, фикрдик квай кар къулухъ яна. Р-дин "Вун патал ада гьич спелдин хелни юзурдач..." гафар К.Казимован ерли хас тусирди писателди "ЛГ-да" къвалахдайла субут хьана. Мухбирин чарарин гъахъ-гъисаб ийидайла, хъсанбурун арада аваз зи ва жергедин маса инсанрин тIварарин къуна, чак руьгъ кутуна. "Казим муаллим вири халкъдин писатель я. Ада инсанрин арада тафават твазвач. Жемьят агудзава".

Казим халу, вун хътин, руьгъдиз къуватлу лезги къужаяр виш йисара яшамиз ва чахъ мадни хъурай!

ГАЗЕТ КІЕЛЗАВАЙБУРУН ДАФТАРРАЙ

Къелемар хци ийин!

Мерд АЛИ

Гуьрметлу газет келзавай ва чаз кхъизвай юлдашар! Гуьр мумкинвал хъайивалди, чаз кхъизвай бур гуьвурда акадайвал, чна члалан эсерар гьикл яратмишун, гьикл абурун тартибдив эгечлун, члалан девлетрикай, иллаки адан художественный, яни рангламишдай, кьиметар гудай, гьиссер къалурдай такъатрив эгечлун лазим ятла къалурзавай материалар чапзава. Месела, "ЛГ"-дин 34-нумрада ганвай "Гьикл кхъин тийин?" макъала тамамвилелди гьа месэлайриз талукъди я.

Макъалада авторрин тварар кьунвачиртлани, абурун эсеррай къачунвай мисалри лезги шииратдин тебиатдиз жаваб тагузвайди, гьатта гагь-гагь члал члурзавайдини къалурнавай. Ятлани чна гьар йикъан почтада аваз жуьреба-жуьре яшарин авторрилай шииррин ва я гьикаятдин къайдада кхъенвай чарар къевезва. Тебии кар я. Куьне кхъин та-вурла, чаз ни кхъида...

Амма чавай а чарар вири газетдин чинрал гьиз жезвач. Яни абуру художественный ва устадвилдин дережайрай газетдин истемешунриз жаваб гузвач. Акъудиз тахъай чарариз жавабарни рекъе твазвач. И кар газетдин эхиримжи чинал къейднава.

И члавуз, чпин чарар (шиирар) чапнач лугуьз, бейкефвилерни жезва, арза-ферзени, зенгерни къевезва.

Куь гъавурда чун аказвач. Амма газетдин дережа хуьниз мажбур тир чи гъавурдани акъун лазим я эхир.

Мад са кар ава: са бязибур, чпин чирчирар, мукъва-къилияр тебрикиз кланз, шиирар рекъе твазвач. И кар анжах кьиметдихъ ийизвайди я. Шикл галаз-500 манат, шикл галачиз 400 манат.

Са бязибур чаз ван тахъай тварар - авторар дуьздал акъудиз алахъзава. Им пис кар туш. Амма абурун яратмишунриз кьимет гудайла шаирвилдин устадвилкайни хабар аваз кланда эхир. "Цийи твар" ва я "Хъендик кумукъай шаир" яни, тушни лугуьн акъван регъят месэла туш.

Мад са кар: гуьгъуьна вадар авай рекъемар (45, 55, 65, 75) юбилеяр хъиз къейдзавайди туш. Яни а мумкинвал чахъ авач. Хуси жуван патай тебрикиз кланзавайла, и кар пулдихъ ийизвайди чна лагъанва.

Чна генани тварар къазвач, гьикл хъи, чакай садни бейкеф хъана кланзавач. Чи девирда пул гвай ксари хуси чапханайра чпин 4-5-10 ктабни чапдай акъудзава. Жилдера туна, харайра эцигайла, абуру ктабриз ухшарни жезва! Амма вуч устадвал аватла, гьикл кхъизватла, члалан хазинадив гьикл эгечлзаватла, а терефрикай ерли фикрзавач. Чавай флан кас зурба шаир ва я гьикаятчи я лугуьз тахъайла, мадни бейкеф жезва...

Куьрелди, и чин чна, хъсан ва я пис талгъана, гьа куьне, чи гуьрметлур, ракурнавай чарарикай туькьурнава.

Цийи твар

Шаир - полковник

Салигъ ИБРАГЪИМОВ

Сулейман-Стальский районда Вини ва Агъа Хъартасрин 2 хуьр ава. Гьа и къве хуьрай куьч хъайибур гила Мегъарам-дхуьруьн районда Хъартас-Къазмайрал, Советский хуьре, Бакуда, Туьркменияда, Къазахстанда, Москвада, маса чкайрани яшамии жезва.

1970-йисуз юкъван школа куьтягъай Шагъвелед Шагъмирович САИДАЛИЕВА Ивано-во шегъердин Госуниверситетдин юридический факультетда кьилин образование къачуна.

1975-йисалай Шагъвелед Ивано-во шегъердин Ленинский

райондин ОВД-да силсчивиле, ахпани Махачкъала шегъердин Ленинский РОВД-да члехи силсчивиле кваллахна.

Гъазурна хъиз, хуьхъ куьн члалахъ, Ракъурнай чун уьмуьрдиз.

Рикіни ачух, рубгъни ачух, Муаллим къе чаз герек я. Ам уьмуьрдин гьамишалугъ Рак ахъайдай куьле я!

Экуь рагъни экуь цав хуьй кьилел ви, Вун бахтлу яз акун кланда, Вун бахтлу яз акун кланда, Вун бахтлу яз акун кланда, Вун бахтлу яз акун кланда.

Мелни-мехъер хуьрай Лезги чилел ви, Макъам ягъиз, къугъурай къе члагъан зи.

Зи дагълар

Шумуд агъзур йисар я куь уьмуьрар, Гьич садазни гьакъикъатда хъанач чир. Квез килигиз, артух хъжез фикирар, Яраб, куьне хуьзаватла шумуд сир?! Эхъ, сирерай ацанва куь куклушар, Куклушарни элкъвена куь цифер я. Инсанрилай мукъва я квез бушлухар, Бушлухризни куклушар куь сирер я.

Гьа икл, куь сир гьич садазни ахъайнач, Лагъанач хъи я цавариз, чилериз, Чахъ галазни а сирер гьич апайнач, Са клус регъят жадайвал чи риклериз.

Куь куклушар, рагъ акъурла, гудай нур, Хуьтлуьн члавуз живед басрухд кевирда.

1999-йисалай саки 13 йисуз Дагъустан Республикадин юстициядин министерствода куьллуьгна. Ам Юстициядин полковник я.

Шиирар туькьуьриз ам школада амаз башламишна. Бязи эсерар "Лезги газетдиз" ("Коммунист") ва "Самур" журналдизни акъатнай.

Эхиримжи къве йисан къене Шагъвелед Шагъмировича вичин шииррин къуд ктаб чапдай акъуднава. Гъафни-гъаф хайи ватандикай, чи девирда инсанрин кьилел къевезвай гьадисайрикай кхъизва.

Адахъ кхъей затлар мадни ава, мукъвара гъабурни чав агакъда.

Ихътин ватангъли чи арадиз атун, ам са хъартасвийрин ваъ, чи вири лезги хьлкъдин кьилин винизвал я.

Садлагъана гъава хъайтла дагъда члур, Дуьзенни кваз гьат хъийида фикирда.

Ватандин рекъер

Зи Ватандин рекъер-хуьлер бинедлай Багъа я заз, гъа гуьтлуьбур, какурбур. Янатлани камар вири дуьнедлай, Бегенмиш туш масанра заз акурбур.

Гъардаз вичин Ватандин рехъ зурба я, Гъа Ватандин вацлар, хуьлер, дагъларни, Гъар лезгидиз дегиш тежер арха я Лезгистандин къванер, чилер, рагарни.

Агъа-Булах багъа я заз Ватандин, Хибицл-Кламун патахъ хъанвай тарарни. Рикелай фич я гьич гъа дегъ замандин Афар чрай Чуьмен дидед хърарни.

Пеш авахъна, акъатайла къайи гар, Рикеллама, гъвечи члавуз зулухъди, Гъун паталди къула кудай кларасар, Уьркуьтмишдай Чурух-Кламун тамухъди.

Эхъ, Хъартасрин рекъер язва гуьтлуьбур, Патахъни я, гъа уьмуьр хъиз инсандин.

Гъабур язва Сад Аллагъди гайибур, Гъабур хъана къисметни зи Ватандин.

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

Дамахни я, даяхни

Чи халкъарин гуьзгуй я вун килигдай, Зунжурар хъиз гаф-гафунихъ гилигдай. Устларди хъиз гъар са алат илигдай, Чна валди дамахзава, чи газет.

Къекъевезва вун гъар лезгидин квалера, Аквазва чаз клелиз гьардан гьилера, Ви тарифар ийиз халкъдин сивера, Абулейсан хъанва вун, "Лезги газет".

На дуьньядин хабарар чаз лугуьзвач, Лезги члалан миже на чав вуьгузвач, Нагъакъ квадриз, гъахъ на вилик тухузвач, Лезги халкъдин даяхъ я вун, чи газет.

Алпанистан - Лезгистан чи багъа тир, Агъзур саралд хуьда чна а ви сир, Гъар гафунихъ мана авай дерин тир, Гъакъван вун чаз багъа я, "Лезги газет".

Гъетегъ Вадим шад я вун акл акунал, Вил жеда зи ракларай вун хтунал, Хкаж хъана лап виниз тир тахтунал, Ишигъ це на лезги чилиз, чи газет.

Вахтар физва

Вахтар физва, бахтар физва, Чи уьмуьрдин йисар физва. Вун риклеваз югъ, йиф талгъуз, Зи рагъ авай йикъар физва.

Агакъайла къведан гадни, Фикирар чи хъанач садни. Вахт ама чаз, уьмуьр мадни, Гъайиф лугуьз, вахтар физва.

Лацу маргъал яна кьилиз, Чара жезвач я дердини, Эхиратдин фикир тийиз, Чи къведанни бахтар физва.

Хъайила ви беден зайиф, Фейи уьмуьр жеда гъайиф, Фикир ая, захъди илиф, Чи ашкъидин вахтар физва.

Мад лугуьдай гаф амач ваз, Ви фикрар лагъ вуна заз, Чи дердияр мийир яргъаз, Яшлувилехъ вахтар физва.

Лай-лайдин ван

Япара (а)ма лайлайдин ван, Амма диде аквазмач. Гьикъван дердер эхайтлани, Вун захъ галаз рахазмач.

Ахварайни ван къевезва заз, Ви лай-лайдин ван, диде. Дуьнья вири ишезава, Чклай члавуз чи уьлкве.

Ахварайни къарагъдай вун, Лай-лай ягъиз баладиз. На дуьньядал тек туна зун, Югъди-йифди гъарайиз.

Диде лугуьр а багъа твар Риклин къене хуьзва за. А четин тир дявед йисар Къе рикел хкизва за.

Зун паталди гьикъван вуна Азиятар члугуна. Бубавал заз авуна на, Вилляй вегъин тавуна.

Къе са чуплах тар хъана зун, Хилер вири къуранвай. Дуьньядал са твар хъана зун, Бахтсуздаказ атанвай.

Лга ЭНВЕР

Зи хуьр

Лайих хъанвай зияратдин къисметдиз, Нур чинавай Сулейманан гуьмбетдин, Зи азиз хуьр, вун са пилп я женнетдин,

Гьич садрани вун зи рикляй акъатдач. Нетижатир къакъанвилдин гьуьрметдин, Къени суфра гъар са нямет - суьрсетдин, Таза якун шиш-кабаб хупл лезет тир,

Верци тлуьнрин дад зи свияй акъатдач. Агъсакъалар клуртар аваз къуьнера,

Пакад йикъан дерди гъялиз кимерал, Мублагъвиллиз къуват гудай мелерал,

Ви кваллахрин бурж зи хивяй акъатдач. Шикл члугъаз эгечлйитла Лгарин, Шиклчидиз къитвал жеда рангарин.

Къизилар я ина къванер рагарин, Чи мискиндиниз къамат гайи къешенгдиз.

Хъайитлани Лондондани Парижда, Вирира за ви назиквал раижда, Женнетни заз кландач авай харижда,

Гъалал ая, ви къужахдиз гъахъда зун.

Шагъвелед САИДАЛИЕВ

Лезги Ватан

Гъвечи ятлан ви чилерин сергъатар, Деречадиз зурба я вун, Ватан зи. Гуз хъайитла гъахълувилдин кьиметар, Дуьньядила масан я вун, Ватан зи.

Лезгистан я твар Ватандин, багъа я. Ви гъар са накъв, са къванцин клус къизил я. Ваз къегъалар гъар жуьредин парава, Вун чи уьмуьр, бахт я вун чи, гуьгъуьл я...

Зи муаллимар

Зи сад лагъай муаллимар тир Исабегни Рамазан. Абуру хуьруьн алимар тир, Гьисаб къуртла гъа заман.

Кхъиз, клелиз авуна чир Гъа муаллимри сифтедай Ачухарнай илимдин сир, Кьил акъуддай дуьнедай.

Ахпа хъана заз муаллимар Гъажибуба, Субхини, Дидед члалан - чеб алимар, Гуьрмет авай члизни.

Гун хъуьнавай лезги члалар Гъа Лачинов Гъасана. Эседуллагъд - урус тарсар, Туначир чун "ксана".

Гъиле туна илимд яракъ, Хас тир жуьре девирдиз,

ВАХТ - кьенятдаказ, КЪУЛЛУГЪАР - регьятдаказ

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

2009-йисалай инихъ россиявийриз, гьа гьисабдай яз дагъустанвийризни, государстводин къуллугъар регьятдаказ ва, кьилинди, вахт кьенят авуналди къачудай мумкинвал хъана - www.gosuslugi.ru портал кардик акатна. Къенин юкъуз и ресурсдикай чи улкъевдин 15 миллиондилай виниз агъалийри менфят къачузва. "Госкьуллугъар" порталди кьилдин ксариз ва юридический къурулушриз государстводин ва муниципальный къуллугъарикай малуматар къачудай рехъ ачухзава, гьакни а къуллугъар электронный къайдада къачудай мумкинвал гузва. ИкI, "Госкьуллугъар" порталда регистрация авунвай касдивай са куьруь вахтунда заявка гуз ва гзафни-гзаф истемизшзавай къуллугъарикай менфят (мисал яз, паспорт къачун ва я ам цийидалди эвезун, къецепатан улкъвейриз фин патал куьгне ва цийи жуьредин паспорт къачун, аялрин бахчада нубатда акъвазун, жермеяр гун, автомашиндин техосмотр авун ва икI мад) къачуз жезва.

Къенин макъалада чна Россиядин Федерациядин Пенсийрин фондуни, гьа гьисабдай яз Дагъустан Республикада авай отделениди кьилиз акъудзавай асул госкьуллугъарикай хабар гуда. "Госкьуллугъар" порталдикай, адан лайихлувилерикай ва регистрация авунин къайдадикай чна ПФР-дин РД-да авай отделенидин пресс-къуллугъдин начальник **Альбина СУНКЪУЛИЕВАДИХЪ** галаз сугьбетна.

къакъудзава, инсанар гъарикларзава... Электронный къайдада къуллугъар къачуни и жуьредин четинвилер алудзава, - сугьбетзава Альбина Сункъулиевади. - ИкI, "Госкьуллугъар" порталдин къвалахдин макъсад административный манийвилер алудун, лажим къуллугъар къачунин кар къезиларун ва а къуллугъар кьилиз акъудунин вахт тими-ларун, жуьреба-жуьре мулкара яшамиз жезвай гражданиз къуллугъ авун патал сад тир стандартар кардик кутун я.

Альбина Фаргъадовнадин гафарай мад-ни малум хъайивал, Пенсийрин фондуни кьилиз акъудзавай госкьуллугъарикай менфят къачузвай ксарин къадар къвердавай артух жезва. ИкI, 2017-йисан анжах са алатнавай 10 вацра ПФР-дин сайтда "личный кабинетда" регистрация авунвайбурун къадар 75057 (госкьуллугъариз талукъ яз абуру 72 агъурдалай виниз арзаяр ганва) я. Идалайни гьейри, "Госкьуллугъар" порталда регистрация ийиз къанзавай ксаривай ПФР-дин Дагъустан Республикада кардик квай территориальный вири подразделенийра (управления ва отделенияр 54 ава) и кар кьилиз акъудиз жеда. Кьилди са и кар кьилиз акъудун патал анра мугъманрин махсус компьютерар эцигнава.

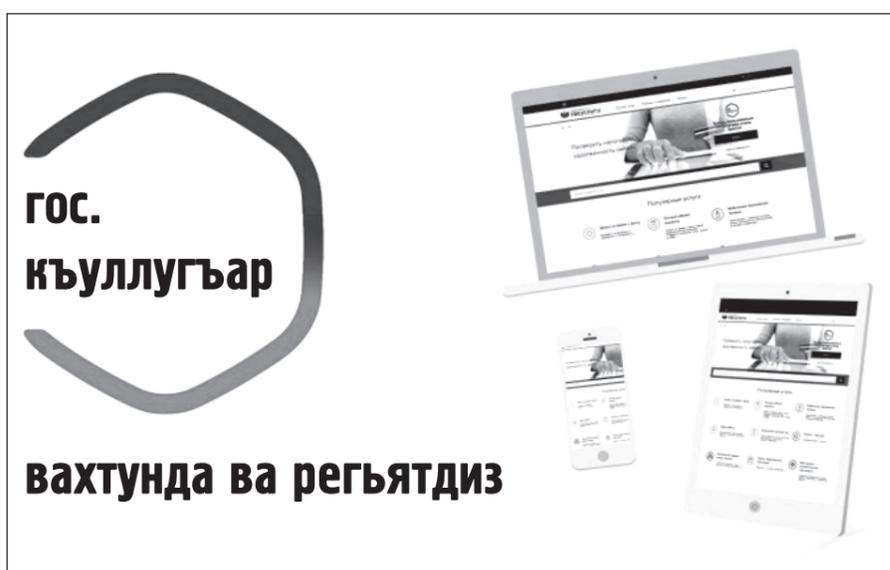
Гуьгъуьнлай чна сугьбет ПФР-дин РД-да авай отделенидин агъалийрин арзайрихъ, тIалабунрихъ галаз къвалахзавай отделдин начальник **Алжанат ЗАГЪИДОВАДИХЪ** галаз давамарна. Адан гафарай малум хъайивал, къенин юкъуз электронный къайдада виридалайни гзаф менфят къачузвай къуллугъар агъадихъ галайбуру я:

- Къенин юкъуз чIехи пай агъалийри лажим къуллугъар фадлай адет хъанвай къайдада, яни инсан вич герек тир идарадиз фена, лажим документар (чарар) къвалуналди кьилиз акъудзава. ИкI, жуьреба-жуьре ведомствойра документар ацIуруни гзаф вахт

► *дидевилин (хизандин) сертификат ва я адан дубликат къачун, гьакни и капиталдин такъатрикай менфят къачун патал закондалди къабул жедай тежьерда арза вузун;*

► *пенсия тайинарун, пенсиядин къа-*

дар цийиикIа гьисаба хъувун, са жуьредин пенсиядилай маса жуьредин пенсиядал элячIун патал арза гун;

► *пенсиядин страхованидин лицевой счIет авай гьал чирун;*

► *яшайишдин къуллугъарин къватIалдин жуьреда яшайишдин жигьетдай чеб куьмек гудай ксарин жергедик акатзаватIа чирун.*

ДИДЕВИЛИН КАПИТАЛ

Дидевилин капитал-им 2007-йисалай инихъ къве ва адалай гзаф аялар хъанвай ва я хвавиле (рушвиле) къабулнавай хизанриз государство са сеферда гузвай куьмек я. Къенин юкъуз адан къадарди 453 026 манат тешкилзава. 2017-йисан 1-октябрдалди Россияда 8,1 миллиондилай артух хизанриз дидевилин сертификаттар (абуркай 257 262 ПФР-дин Дагъустандин отделениди) ганва.

Дидевилин сертификатдин такъатрикай "капитальный аялдин" 3 йис тамам хъайидалай къулухъ (эгер диде-бубади ипотека къачунватIа, идалайни фад) менфят къачуз жеда. Алай вахтунда дидевилин капитал электронный документдин жуьреда къачун патал сервисда къвалахар кьиле тухузза, исаятда дидевилин сертификат анжах чарчин документ яз къачуз жезва.

- ИкI, дидевилин капитал къачун патал "Госкьуллугъарин" порталда арза кхъей 5 йикъалай (законда и къадар йикъар къалурнава) гражданидин "личный кабинетдиз" хабар гузвай чар (уведомление) хкведа, ана Пенсийрин фондуни отделенидиз агакъарун лажим тир документар къалурда. Куьне хкъагъай къулай вахтунда куьн пенсийрин фондуни пешекарди къабулда, квез са четинвални авачиз куь документар вахкудай мумкинвал жеда, - гъавурда твазва Алжанат Загъидовади. - Сертификат гъазур хъайила, "личный кабинетдиз" мад хабар гузвай чар хкведа, ам вахчун патал документдин сагъиб ПФР-дин территориальный органдиз фин герек къведа.

Гъа и къайдада дидевилин капиталдин сертификатдин дубликатни къачуз жеда.

ЛИЦЕВОЙ СЧIЕТ АВАЙ ГЪАЛ

"Госкьуллугъарин" порталда "Получение сведений о состоянии индивидуального лицевого счIета" разделда гражданиривай пенсийрин баллар, страховой стаж, гьакни къвалах авур вахтарикай, чкайрикай, работодателяди ганвай страховой взносорикай ва мажибдин къадардикай тамам малуматар къачуз жеда.

ПЕНСИЯР ТАЙИНАРУН

Агъалийри гзафни-гзаф пенсияр тайинаруни, са пенсиядилай маса пенсиядал элячIунин, пенсиядин къадар цийиикIа гьисаба хъувунин къуллугъарикай менфят къачузза.

- Пенсия тайинарун патал электронный жуьреда арза рекъе туна къанда. Ам ахтармишуникай малумат ва адан нетижа «личный кабинетдиз» хкведа. Ахпа куьне хкъанвай къулай вахтунда лажим тир документар гваз куьн ПФР-дин территориальный органдиз атана къан жеда. - гъавурдик кутунин сугьбет давамарзава Алжанат Загъидовади. - Арзадиз 10 йикъан вахтунда килигун лажим я.

Гъа и къайдада са жуьредин пенсиядилай маса жуьредин пенсиядал элячIуниз талукъ серенжемни кьиле тухуда. Пенсия къвализ хкуниз талукъ арзадиз килигун идалайни регьят къайда я. И кар патал расчIетный счIет ва адрес дуьз къалурун бес я, пенсийрин фондуни отделенидиз финин лажимвал авач.

ЯШАЙИШДИН КУЬМЕК КЪАЧУЗВАЙБУРУЗ

"Госкьуллугъарин" порталда яшайишдин къуллугъарин къватIал яз государстводи яшайишдин жигьетдай куьмек гуниз талукъ электронный жуьредин выписка къачуз жеда.

"Госкьуллугъар" порталдин къвалахдиз талукъ яз суалар ва четин месэляяр арадал атай чIавуз къуллугъдин пешекарриз телефондин агъадихъ галай нумрадиз (Россияда пулсуздаказ зенг ийиз жеда): 8-800-100-70-10, эгер ПФР-дин Дагъустандин отделениди гузвай къуллугъар суалар хъайитIа, "тадиз чара аквадай линиядин": 8-800-200-17-01 нумрадиз зенг ийиз жеда.

понедельник, 13 ноября

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00 Время новостей. Итоги
07.50 «Заряжайся!»
08.00 **Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»**
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/с «Русский музей детям»
09.30 Х/ф «Белые росы»
11.05 Д/ф «Дагестан, какой он есть»
12.05 «Парламентский вестник» 1
12.30, 14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
12.50 «Вдохновение»
13.30 Д/ф «Язык орнамента»
14.05 «Служа Родине»
14.50 Х/ф «Чермен»
16.50 Х/ф «Городской романс»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Давай поженемся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Крылья империи».
23.40 Вечерний Ургант.
0.00 Познер.
1.00 Ночные новости.
1.15 Время покажет.
2.15 Комедия «Дружинники».
3.00 Новости.
3.05 Комедия «Дружинники».
4.20 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

11:40, 14:40, 17:40, 20:45
Местное время. Вести-Дагестан
18:00 Альма матер
18.10 Моя малая родина «Чиркей»
18.30 Акценты.
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
12.00 Судьба человека с Б. Корчевниковым.
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
14.55 Т/с «Морозова».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Доктор Рихтер».
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым.
1.45 Т/с «Поцелуйте невесту!»
3.45 Т/с «Фамильные ценности».

НТВ

5.00 Т/с «Адвокат».
6.00, 10.00, 13.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.25 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.20 Т/с «Подозреваются все».
12.00 Т/с «Свидетели».
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Специальный выпуск с В.Тажиевым.
18.00 Т/с «Улицы разбитых фонарей».
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Паутина».
23.45 Итоги дня.
0.15 Поздняков.
0.25 Т/с «Агентство скрытых камер».
1.05 Место встречи.
3.00 Малая Земля.
4.00 Т/с «Версия».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
11.00 Давай разведемся!
14.00 Тест на отцовство. (16+).
16.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
17.05 Т/с «Женский доктор 2». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 2». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 2». (16+).
20.50 Т/с «Напарницы». (16+).
22.50 Свадебный размер.
23.50 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Возвращение в Эдем». (Австралия). (16+).
3.15 Мелодрама «Единственная». (16+).
5.10 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Детектив «Сумка инкассатора».
9.50 Х/ф «Уаушый пассажир»
11.30 События.
11.50 Постскриптум.
12.55 В центре событий.
13.55 Городское собрание.
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Мисс Марпл Агаты Кристи».
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Марафон для трех граций», 1 и 2 с.
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Польша. Самосуд над историей.
23.05 Без обмана. «Урод-бутерброд».
0.00 События. 25-й час.
0.35 Т/с «Черные кошки».
1.35 Право знать!
3.15 Х/ф «Возвращение».
5.10 Д/ф «Леонид Харитонов. Отвернутый кумир»

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00, 9.15, 10.05 Т/с «Военная разведка. Западный фронт». Фильм 1.
9.00, 13.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
10.35, 13.15 Т/с «Военная разведка. Западный фронт». Фильмы 2-4.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Военная разведка. Западный фронт». Фильмы 2-4.
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Оружие Победы»
19.35 Теория заговора.
20.20 Специальный репортаж.
20.45 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым».
21.35 Особая статья.
23.00 Новости дня.
23.15 Звезда на «Звезде с А. Стриженовым».
0.00 Х/ф «Шофер поневоле»
1.50 Х/ф «Нежный возраст».
3.25 Х/ф «Встреча в конце зими».
5.05 Д/ф «Прекрасный полк. Мама Нина».

вторник, 14 ноября

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильм 0+
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/с «Русский музей детям»
09.25 Х/ф «Коралловый риф» 1
11.35 «Глобальная сеть» 1
12.05 «Учимся побеждать»
12.50 «Дагестан туристический»
13.15 «Куноцкая»
13.55 «Промпрогресс»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Девушка спешит на свидание»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Заказная любовь» 1

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Давай поженемся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Крылья империи».
23.40 Вечерний Ургант.
0.00 Познер.
1.00 Ночные новости.
1.15 Время покажет.
2.15 Комедия «Дружинники».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Суррогат».
3.20 Модный приговор.
4.20 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

09:00 «Турчидаг» (на лакском языке)
11:40, 14:40, 17:40, 20:45
Местное время. Вести-Дагестан
18:00 Альма матер
18.05 Идеология терроризма. Современные вызовы. Интервью
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
12.00 Судьба человека с Б. Корчевниковым.
13.00 60 минут.
14.55 Т/с «Морозова».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Доктор Рихтер».
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым.
1.45 Т/с «Поцелуйте невесту!»
3.45 Т/с «Фамильные ценности».

НТВ

5.00 Т/с «Адвокат».
6.00, 10.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.25 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.20 Т/с «Подозреваются все»
12.00 Т/с «Свидетели».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Специальный выпуск с Вадимом Тахменевым.
18.00 Т/с «Улицы разбитых фонарей».
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Паутина».
23.45 Итоги дня.
0.15 Т/с «Агентство скрытых камер».
0.50 Место встречи.
2.50 Квартирный вопрос.
3.55 Поедем, поедим!
4.05 Т/с «Версия».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
11.00 Давай разведемся!
14.00 Тест на отцовство.
16.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
17.05 Т/с «Женский доктор 2». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 2». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 2». (16+).
20.50 Т/с «Напарницы».
22.50 Свадебный размер.
23.50 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Возвращение в Эдем». (16+).
3.15 Мелодрама «В моей смерти прошу винить Клову К.» (16+).
4.45 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Доктор И...
8.35 Т/с «Каменская. Смерть и немного любви»
10.35 Д/ф «В.Меньшов. Один против всех».
11.30, 14.30, 19.40 События
11.50 Т/с «Чисто английское убийство».
13.40 Мой герой. Елена Прудникова.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Мисс Марпл Агаты Кристи».
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Марафон для трех граций», 3 и 4 с.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Осторожно, мошенники! Горе-инвесторы.
23.05 Удар власти. Чехарда премьеров.
0.00 События. 25-й час.
0.35 Т/с «Черные кошки».
1.25 Д/ф «Приказ: убить Сталина».
2.15 Х/ф «Беглецы».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00, 9.15, 10.05 Т/с «Операция «Горгона», 1-4 с.
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
12.10, 13.15, 14.05 Т/с «Ангелы войны», 1-4 с.
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
17.05 Д/с «Охотники за нацистами». «Травники» - школа палачей».
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Оружие Победы», 2 с.
19.35 Легенды армии с Александром Маршалом. Зиновий Колубанов.
20.20 Теория заговора.
20.45 Улика из прошлого.
21.35 Особая статья.
23.00 Новости дня.
23.15 Звезда на «Звезде с А. Стриженовым».
0.00 Х/ф «Из жизни начальника уголовного розыска».
1.55 Х/ф «Пятеро с неба».
3.50 Х/ф «Авария».

среда, 15 ноября

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.10 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильм 0+
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/с «Русский музей детям»
09.25 «Подробности»
09.50 Х/ф «Сокровища сьера Мадре»
12.55 «Правое поле»
13.25 «На виду»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Долина синих скал»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Концерт «Музыкальный майдан»
18.00 «Приглашаем к нашему столу»
18.45 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Давай поженемся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Крылья империи».
23.40 Вечерний Ургант.
0.10 Ночные новости.
0.25 Время покажет.
1.25 Х/ф «Соседи на тропе войны».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Соседи на тропе войны».
3.20 Модный приговор.
4.20 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

09:00 «Даймох» (на чеченском языке)
11:40, 14:40, 17:40, 20:45
Местное время. Вести-Дагестан
18:00 Экопроект.
18.20 «Возвращение». Премьера нового телевизионного цикла ГТРК «Дагестан»
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым.
13.00 60 минут.
14.55 Т/с «Морозова».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Доктор Рихтер».
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым.
1.45 Т/с «Поцелуйте невесту!»
3.45 Т/с «Фамильные ценности».

НТВ

5.00 Т/с «Адвокат».
6.00, 10.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.20 Т/с «Подозреваются все»
12.00 Т/с «Свидетели».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Специальный выпуск с Вадимом Тахменевым.
18.00 Т/с «Улицы разбитых фонарей».
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Паутина».
23.45 Итоги дня.
0.15 Т/с «Агентство скрытых камер».
0.50 Место встречи.
2.50 Дачный ответ.
3.55 Поедем, поедим!
4.05 Т/с «Версия».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
11.00 Давай разведемся!
14.00 Тест на отцовство. (16+).
16.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
17.05 Т/с «Женский доктор 2». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 2». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 2». (16+).
22.40 Свадебный размер. (16+).
23.40 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Возвращение в Эдем». (16+).
3.15 Мелодрама «Отчий дом». (16+).
5.10 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Доктор И...
8.35 Х/ф «Застава в горах».
10.35 Д/ф «Б.Андреев. Богатырь союзного значения»
11.30, 14.30 События
11.50 Т/с «Чисто английское убийство».
13.40 Мой герой. Алена Свиридова.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Мисс Марпл Агаты Кристи».
17.00 Естественный отбор.
17.50 Детектив «Погоня за тремя зайцами», 1 и 2 с.
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Линия защиты.
23.05 90-е. Бомба для «афганцев».
0.00 События. 25-й час.
0.35 Т/с «Черные кошки».
1.30 Д/ф «Смертный приговор с отсрочкой исполнения».
2.20 Х/ф «Уроки счастья».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00, 9.15, 10.05 Т/с «Балабол». Фильмы 1 и 2.
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
12.50 Т/с «Балабол». Фильмы 3 и 4.
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Балабол». Фильмы 3 и 4.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Балабол». Фильмы 3 и 4.
17.35 Д/с «Москва фронту».
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Оружие Победы», 3 с.
19.35 Последний день. С. Крамаров.
20.20 Специальный репортаж.
20.45 Д/с «Секретная папка».
21.35 Процесс.
23.00 Новости дня.
23.15 Звезда на «Звезде с А. Стриженовым».
0.00 Т/с «Блокада», ч. 1.
3.45 Х/ф «Порох».

четверг, 16 ноября

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильм 0+
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Х/ф «Мистер Питкин. Порода Бульдог»
11.00 «Галерея вкусов»
11.45 «Аутодафе» 1
12.55 «Здоровье»
13.30 «Служа Родине»
14.00 «Городская среда»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Осетинская легенда»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Концерт «Музыкальный майдан»
17.50 Обзор газеты «Хакыкьат»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Давай поженемся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Крылья империи».
23.40 Вечерний Ургант.
0.10 Ночные новости.
0.25 На ночь глядя.
1.25 Комедия «Любители истории».
3.00 Новости.
3.05 Комедия «Любители истории».
3.40 Модный приговор.

РОССИЯ 1

09:00 «Шолтавысь» (на ногайском языке)
11:40, 14:40, 17:40, 20:45
Местное время. Вести-Дагестан
18:00 Цифровые технологии современного ТВ
18.20 Порт-Петровские ассамблеи. Оркестр им. Осипова
18.45 «Гаджиево-Махачкала-Гуниб»
5.00 Утро России.<

пятница, 17 ноября

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке «Паданги памалги заманги»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильмы 0+
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/с «Русский музей детям»
09.30 Х/ф «Расемон» 1
11.20 «Пятничная проповедь» Прямая трансляция с центральной Джума-мечети
11.50 «Агросектор»
12.55 «Прогрулки по музею»
13.25 «Мой театр»
14.10 Д/ф «Мельник Саидгасан»
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Спасите утопающего»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жизнь здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Давай поженемся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.45 Человек и закон с А. Пимановым.
19.55 Телеигра «Поле чудес».
21.00 Время.
21.30 Голос. Новый сезон.
23.30 Вечерний Ургант.
0.25 Городские пижоны. «Дженис Джоплин: Грустная маленькая девочка».
2.20 Триллер «Мыс страха».
4.45 Мужское/Женское.

РОССИЯ 1

11:40,14:40,17:40,20:45 Местное время. Вести-Дагестан
18:00 Мир Вашему дому
18:20 Дагестан спортивный
18:35 Вести-дежурная часть
18:50 К 15-летию Дагестанского центра микрохирургии глаза
5.00 Утро России.
9.00,11.00,14.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым.
13.00 60 минут.
14.55 Т/с «Морозова».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Петросян-шоу.
23.15 Х/ф «Право на любовь»
3.15 Т/с «Фамильные ценности».

НТВ

5.00 Т/с «Адвокат».
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухомара».
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с «Возвращение Мухомара».
11.20 Т/с «Подозреваются все».
12.00 Т/с «Свидетели».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 ЧП. Расследование.
17.00 Т/с «Улицы разбитых фонарей».
19.00 Сегодня.
19.40 Жди меня.
20.40 Т/с «Паутина».
23.40 Захар Прилепин. Уроки русского.
0.15 Т/с «Паутина».
1.15 Место встречи.
3.10 Т/с «Версия».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.30 Мелодрама «Брак по завещанию». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Брак по завещанию». (16+).
21.00 Х/ф «Золушка». (16+).
23.00 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Возвращение в Эдем». (16+).
3.15 Мелодрама «Осенний вальс». (Украина). (16+).
5.20 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.05 Х/ф «Екатерина Воронина».
10.00 Х/ф «Миллионерша».
11.30 События.
11.50 Х/ф «Миллионерша».
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 10 самых... «Старшие» жены.
15.40 Т/с «Каменская. Чужая маска».
17.35 Х/ф «Последний довод».
19.30 В центре событий.
20.40 Красный проект.
22.00 События.
22.30 Приют комедиантов.
0.25 Д/ф «Ирония судьбы Эльдара Рязанова».
1.30 Х/ф «Огни притона».
3.40 Петровка, 38.
4.00 Смех с доставкой на дом.
4.40 Д/ф «Леонид Куравлев. На мне узор нету».

ЗВЕЗДА

6.00 Х/ф «Торпедоносцы».
8.20 Х/ф «Мерседес» уходит от погони.
9.00 Новости дня.
9.15 Х/ф «Мерседес» уходит от погони.
10.00 Военные новости.
10.05 Х/ф «Мерседес» уходит от погони.
10.10 Новости дня.
13.15 Т/с «Блокада», ч. 1 и 2.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Блокада», ч. 1 и 2.
18.00 Новости дня.
18.40 Д/ф «Битва за Атлантику».
19.30 Х/ф «Берем все на себя».
21.00 Х/ф «Пламя».
23.00 Новости дня.
23.15 Х/ф «Пламя».
0.25 Х/ф «Тайны мадам Вонг».
2.10 Х/ф «Следую своим курсом».
4.00 Х/ф «Кольца Алмазорова».

суббота, 18 ноября

РГВК
07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес»
08.00 Мультфильмы 0+
08.55 Д/с «Русский музей детям»
09.25 «Подробности»
09.50 Х/ф «Отарова вдова»
11.20 «Мой малыш»
11.50 Мультфильм 0+
12.00 «Галерея вкусов»
12.55 «На виду. Спорт»
13.30 Концерт «Моя гармония»
15.10 Х/ф «Капитан «Старой черепахи»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Золотая коллекция фильмов о родном крае. «Дагестанская мозаика»
17.50 Дагестанское кино. Х/ф «Тучи покидают небо»

ПЕРВЫЙ

6.00, 10.00 Новости.
6.10 Детектив «Дело 4306».
8.00 Играй, гармонь любимая!
8.45 М/с «Смешарики. Новые приключения».
9.00 Умницы и умники.
9.45 Слово пастыря.
10.15 Летучий отряд.
10.50 К юбилею Э. Рязанова. «Весь юмор я потратил на кино».
12.00 Новости.
12.15 Юбилейный вечер Э. Рязанова.
14.10 Жестокий романс. «А напоследок я скажу...»
15.10 Х/ф «Жестокий романс»
18.00 Вечерние новости.
18.10 Х/ф «Берегись автомобиля».
20.00 Сегодня вечером.
21.00 Время.
21.20 Сегодня вечером.
23.10 Прожекторперисилхтон.
23.45 Х/ф «Хуже, чем луж».
1.45 Х/ф «Уолл-Стрит».
4.05 Модный приговор.

РОССИЯ 1

08.25 «Обряд узнавания невесты селе-не «Тлайллух» Хунзахский район
08.50 Видеофильм «Бывшие» ГТРК «Лотос»
11:20 Местное время. Вести-Дагестан
4.40 Т/с «Срочно в номер!»
6.35 М/с «Маша и медведь».
7.10 Живые истории.
8.00 Вести. Местное время.
8.20 Россия. Местное время.
9.20 Сто к одному.
10.10 Петеро на одного.
11.00 Вести.
11.40 Измайловский парк.
14.00 Вести.
14.20 Х/ф «Возраст любви».
16.15 Х/ф «За лучшей жизнью».
20.00 Вести в субботу.
21.00 Х/ф «Ни за что не сдамся».
0.50 Х/ф «Храни ее любовь».
2.45 Т/с «Следствие ведут знатоки».

НТВ

5.00 ЧП. Расследование.
5.35 Звезды сошлись.
7.25 Смотр.
8.00,10.00 Сегодня.
8.20 Новый дом.
8.50 Пора в отпуск.
9.30 Готовим с А. Зиминным.
10.20 Главная дорога.
11.00 Еда живая и мертвая.
12.00 Квартирный вопрос.
13.05 НашПотребНадзор.
14.10 Поедем, поедим!
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Однажды...
17.00 Секрет на миллион. Влад Топалов.
19.00 Центральное телевидение.
20.00 Ты супер! Танцы.
22.45 Международная пилорама.
23.45 Квартирник НТВ у Маргулиса. «Танцы Минус».
0.55 Мы и наука. Наука и мы
1.55 Х/ф «Небеса обетованные».
4.20 Т/с «Версия».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.15 Мелодрама «Сердце без замка». (16+).
10.20 Мелодрама «Катина счастье». (16+).
13.55 Мелодрама «Отцовский инстинкт». (Россия - Украина). (16+).
17.45 Легкие рецепты. (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Я тебя никому не отдам». (16+).
22.45 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Возвращение в Эдем». (16+).
3.15 Х/ф «Чудеса в Решетове». (16+).
5.15 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.30 Марш-бросок.
5.55 Х/ф «По улицам комод водили...»
7.20 АБВГДейка.
7.45 Православная энциклопедия.
8.15 Х/ф «Приключения желтого чемоданчика».
9.35 Х/ф «Гусарская баллада».
11.30 События.
11.45 Д/ф «Ирония судьбы Эльдара Рязанова».
12.50 Х/ф «Жена напрокат».
14.30 События.
14.45 Х/ф «Жена напрокат».
16.55 Х/ф «Беги, не оглядываясь».
21.00 Постскриптум.
22.10 Право знать!
23.40 События.
23.55 Право голоса.
3.05 Польша. Самосуд над историей.
3.35 90-е. Бомба для «афганцев».
4.30 Удар властью. Чехарда премьеров.
5.15 Линия защиты.

ЗВЕЗДА

5.15 М/ф.
5.55 Х/ф «Сказка про влюбленного маляра».
7.30 Х/ф «Берем все на себя».
9.00,18.00 Новости дня.
9.15 Легенды музыки. И. Корнелюк.
9.40 Последний день. С. Крамаров.
10.30 Не факт!
11.00 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». «Василий Сталин. Расплата за отца».
11.50 Улика из прошлого. «Тайна сокровищ Фаберже».
12.35 Теория заговора.
13.00 Новости дня.
13.15,18.25 Т/с «Война на Западном направлении», 1-6 с.
18.10 Задел! с Н.Петровым.
23.00 Новости дня.
23.20 Десять фотографий. А. Пашутин.
0.05 Х/ф «Ипподром».
2.00 Х/ф «Старший сын».

воскресенье, 19 ноября

РГВК
07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.15 «Мой малыш»
07.45 Мультфильмы
08.45 Х/ф «Музыкальная история»
10.10 «Полифония»
11.20 «Правовое поле»
11.50 «Приглашаем к нашему столу»
12.30 «Смотреть только детям»
12.50 «Чистое сердце»
13.00 Расширенный репортаж «Выставка в Театре поэзии»
13.30 «Агросектор»
14.00 «На виду»
15.10 «Молодежный микс»
15.30 «Промпрогресс»
16.05 «Дагестан туристический»
16.30 «Прогрулки по музею»
17.00 «Городская среда»
17.30 «Учимся побеждать»

ПЕРВЫЙ

5.05 Контрольная закупка.
5.40 Детектив «Город принял»
6.00,10.00,12.00 Новости
6.10 Город принял.
7.20 М/с
7.35 Часовой.
8.10 Здоровье.
9.10 Д/ф «Где же Тунгусский наш метеорит?»
10.15 Честное слово с Ю. Николаевым.
11.00 Моя мама готовит лучше!
12.15 Теория заговора.
13.10 Х/ф «Берегись автомобиля».
15.00 Новости.
15.15 Концерт М. Галкина.
17.30 Я могу! Шоу уникальных способностей.
19.30 Лучшее все!
21.00 Воскресное «Время».
22.30 Что? Где? Когда? Финал осенней серии игр.
23.55 Комедия «Девичник в Вегасе».
2.10 Х/ф «Французский связной 2».

РОССИЯ 1

4.55 Т/с «Срочно в номер!»
6.45 Сам себе режиссер.
7.35 Смехопанорама.
8.05 Утренняя почта.
8.45 Местное время. Вести - Москва. Неделя в городе.
9.25 Сто к одному.
10.10 Когда все дома с Тимуром Кизяковым.
11.00 Вести.
11.20 Смеяться разрешается
14.00 Х/ф «Право последней ночи».
15.40 Стена.
17.00 Кастинг Всероссийского открытого телевизионного конкурса юных талантов «Синяя птица»
20.00 Вести недели.
22.00 Воскресный вечер с В. Соловьевым.
0.30 Кто заплатит за погоду?
1.30 Т/с «Следствие ведут знатоки».
3.30 Смехопанорама.

НТВ

5.10 Комедия «Зигзаг удачи»
7.00 Центральное телевидение.
8.00,10.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
8.40 Устами младенца.
9.25 Едим дома.
10.20 Первая передача.
11.05 Чудо техники.
12.00 Дачный ответ.
13.05 Малая Земля.
14.00 У нас выигрывают!
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели...
18.00 Новый русский сенсация.
19.00 Итоги недели.
20.10 Ты не поверишь!
21.10 Звезды сошлись.
23.00 Т/с «Бестыдники».
0.55 Комедия «Старый Новый год».
3.40 Поедем, поедим!
4.00 Т/с «Версия».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.15 Х/ф «Золушка». (16+).
10.15 Мелодрама «Золушка». (Италия). (16+).
14.30 Мелодрама «Колечко с бирюзой». (Украина). (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Проездной билет». (16+).
22.50 Д/ф «Жены в погонах». (16+).
23.50 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Возвращение в Эдем». (16+).
4.10 Мелодрама «Развод по собственному желанию». (16+).
5.50 6 кадров. (16+).
6.00 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.50 Х/ф «Екатерина Воронина».
7.40 Фактор жизни.
8.10 Х/ф «Последний довод».
10.05 Д/ф «Михаил Ульянов. Горькая исповедь».
10.55 Барышня и кулинар.
11.30 События.
11.45 Х/ф «Собачие сердце»
14.30 Московская неделя.
15.00 Советские мафии. Сумчатый волк.
15.55 Хроники московского быта. Непутевая дочь.
16.45 Прощание. Анна Самохина.
17.35 Х/ф «Тариф на прошлое».
21.20 Детектив «След тигра»
23.15 Детектив «Родственник»
1.05 Петровка, 38.
1.15 Х/ф «Среди чужих, чужой среди своих».
3.15 Комедия «Благородный венецианец». (Италия).

ЗВЕЗДА

4.55 Т/с «Ангелы войны», 1-4
9.00 Новости недели с Ю. Подкопеевым.
9.25 Служу России.
9.55 Военная приемка.
10.45 Детектив.
11.10 Код доступа. Ю.Андропов.
12.00 Д/ф «Битва за Атлантику»
13.00 Новости дня.
13.15 Специальный репортаж
13.40 Теория заговора. «Оружие будущего».
14.30 Теория заговора».
18.00 Новости. Главное.
18.45 Д/с «Легенды советского сыска. Годы войны».
20.20 Д/с «Легенды советского сыска».
22.00 Прогнозы.
22.45 Фетисов.
23.35 Х/ф «Длинное, длинное дело...»
1.25 Х/ф «Пламя».
4.35 Х/ф «Зоса».

КУЛЬТУРА С 13 ПО 19 НОЯБРЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК
6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00,19.30 Новости культуры
6.35 Правила жизни.
7.05 Легенды мирового кино.
7.35 Путешествия натуралиста.
8.05 Правила жизни.
8.35 Х/ф «Аббатство Даунтон».
9.25 Д/ф «Итальянское счастье».
9.50 Д/ф «О Генри».
10.15 Наблюдатель.
11.10 ХХ век. «Человек и закон. Талгат Нигматулин».
12.05 Черные дыры. Белые пятна.
12.50 Белая студия.
13.30 Д/ф «Одна шпанка и две бомбы»
14.30 Библиейский сюжет.
15.10 Концерт в Буэнос-Айресе.
16.15 На этой неделе... 100 лет назад. Нефронтовые заметки.
16.40 Агора.
17.45 Больше, чем любовь. В. Шушкин и Л. Федосеева-Шушкина
18.30 Наблюдатель.
19.45 Главная роль.
20.05 Кто мы? «1917: Переворот? Революция? Смута?»
20.30 Правила жизни.
20.55 Спокойной ночи, малыши!
21.10 Д/с «Неистовые модернисты».
22.10 Сати. Нескучная классика... с А. Шиффом.
22.50 Х/ф «Аббатство Даунтон».
23.40 Д/ф «Кито».

СРЕДА

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00,19.30 Новости культуры
6.35 Правила жизни.
7.05 Легенды мирового кино.
7.35 Путешествия натуралиста.
8.05 Правила жизни.
8.35 Х/ф «Аббатство Даунтон».
9.25 Д/ф «Сан-Хуан де Пуэрто-Рико.
9.40 Главная роль.
10.15 Наблюдатель.
11.10 ХХ век. «Похороны Брежнев».
12.10 Гений.
12.40 Д/фильмы
15.10 Л. Бетховен. Концерт
15.55 Д/ф «Верона - уголок рая на земле».
16.15 Пешком... Калуга монументальная.
16.40 Близкий круг Дмитрия и Марины Брусникиных.
17.35 Цвет времени. Николай Ге.
17.45 Д/ф «Под знаком Льва».
18.30 Наблюдатель.
19.45 Главная роль.
20.05 Кто мы? «1917: Переворот? Революция? Смута?»
20.30 Правила жизни.
20.55 Спокойной ночи, малыши!
21.10 Д/с «Неистовые модернисты».
22.10 Абсолютный слух.
22.50 Х/ф «Аббатство Даунтон».
23.40 Д/ф «Бухта Котора. Фьорд Адриатики».

ЧЕТВЕРГ

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00,19.30 Новости культуры
6.35 Правила жизни.
7.05 Легенды мирового кино.
7.35 Путешествия натуралиста.
8.05 Правила жизни.
8.35 Х/ф «Аббатство Даунтон».
9.25 Д/ф «Гроты Юнгана. Место, где буддизм стал религией Китая».
9.40 Главная роль.
10.15 Наблюдатель.
11.10 ХХ век. «Сожет».
12.05 Игра в бисер с И. Волгиным. «Лопе де Вега. «Собака на сене»
12.50 Д/ф «Антун Лорон Лавуазье»
12.55 Абсолютный слух.
13.35 Д/с
15.10 Фортепианные дуэты с Мартой Аргерик.
15.55 Д/ф «Амбамонга Халм король»
16.15 Россия, любовь моя! «Духи Тункинской долины».
16.40 Линия жизни. Д. Мороз.
17.35 Цвет времени. М. Лермантов.
17.45 Острова.
18.30 Наблюдатель.
19.45 Главная роль.
20.05 Кто мы? «1917: Переворот? Революция? Смута?»
20.30 Новости культуры.
23.45 2 Верник 2.
0.30 Ионос Кауфман, Кристина Ополойс и Андрей Нелсонс в Бостонском симфоническом зале Массачусетс.

ПЯТНИЦА

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00,19.30 Новости культуры
6.35 Пряничник домик.
7.05 Легенды мирового кино.
7.35 Путешествия натуралиста.
8.05 Правила жизни.
8.35 Россия, любовь моя! «Духи Тункинской долины».
9.00 Д/ф «Его величество конференсе»
9.40 Главная роль.
10.20 Х/ф «Дела и люди».
12.00 История искусства.
12.55 Д/ф
15.10 Энигма.
15.50 Фортепианный дуэт Даниэля Баренбойма и Марты Аргерик.
16.30 Царская ложа.
17.10 Цвет времени. А. Зверев.
17.20 Большая опера.
19.45 Смехостальгия.
20.15 Всероссийский открытый телевизионный конкурс юных талантов «Синяя Птица».
22.00 Торжественная церемония открытия VI Санкт-Петербургского международного культурного форума.
23.30 Новости культуры.
23.45 2 Верник 2.
0.30 Ионос Кауфман, Кристина Ополойс и Андрей Нелсонс в Бостонском симфоническом зале Массачусетс.
1.35 Х/ф «Случайная встреча».

СУББОТА

6.30 Библиейский сюжет.
7.05 Х/ф «Горячие денечки».
8.35 М/ф «КОАПП», Паучок Ананси и волшебная палочка», «Клад kota Леопольда».
9.35 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
10.00 Х/ф «Начальник Чукотки».
11.30 Власть факта. «Земские соборы».
12.10 Д/ф «Утреннее сияние». «Замбия. В сердце саванны», 2
13.05 Эрмитаж.
13.35 Х/ф «Мальчик уходит».
15.15 Игра в бисер с И. Волгиным. «Алексей Толстой. «Гиперболический инженер Гарина.
15.55 Те, с которыми я...
16.45 Х/ф «Забывтая мелодия для флейты».
19.00 Большая опера.
21.00 Агора.
22.00 Д/ф «Дно», ч. 1.
23.35 Х/ф «Изнанка-малина».
0.55 Д/ф «Утреннее сияние». «Замбия. В сердце саванны», 2 с.
1.50 Искатели. «Русский след чаши Гроала».
2.35 М/ф «К югу от севера», «Великопеленый Гошо».

ВОСКРЕСЕНЬЕ

6.30 Святыни христианского мира. «Гроб Господень. Свидетель Воскресения».
7.05 Х/ф «Случайная встреча».
8.10 М/ф «Доктор Айболит».
9.25 Асадетти.
9.55 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
10.25 Х/ф «Забывтая мелодия для флейты».
12.35 Что делать?
13.25 Д/ф «Николай Пржевальский. Экспедиция длиною в жизнь».
14.25 И. Кауфман, К. Ополойс и А. Нелсонс в Бостонском симфоническом зале Массачусетс.
15.30 Пешком... Тутоев пейзажный.
16.00 Гений.
16.35 Д/ф «Человек на все времена»
17.15 Х/ф «Транзит».
19.20 Д/ф «Лео-Цы».
19.30 Новости культуры.
20.10 Романтика романса.
21.15 Белая студия.
22.00 Д/ф «Дно», ч. 2.
23.35 Ночь в Версале. «Болеро» и другие шедевры Мориса Бекжара Гроала».
0.55 Х/ф «Начальник Чукотки».
2.25 М/ф «К югу от севера», «Великопеленый Гошо».

РАДИО

ИСЛЕН, 13-НОЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.35 «Хважалмам».
САЛАСА, 14-НОЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.30 «Карчи Дагустан».
АРБЕ, 15-НОЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.30 «Девирар».
ХЕМИС, 16-НОЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.30 «Исламдин сес».
КОША, 18-НОЯБРЬ
10.43 «Изафетдин нетижар»
10.50 Концерт.
ГЬЯД, 19-ОКТАБРЬ
10.43 «Кард». Аялар патал программа

Игит риклел хуьнин лишан

АЗАДДИ КЪУРШАХАР КЪУН

Халкъарин савдлин юкьуз Мегарамдхуьруьн районда Советрин Союздин Игит Абас Исрафилов аз бахшна азаддиз къуршахар къунай республикадин турнир кыле тухвана. А. Исрафилован тварунихъ галай 1-нумрадин ДЮСШ-да тешкилат "Спортди вири садзава!" лишандик квай и мярекатдиз Мегарамдхуьруьн райондин кыл Фарид Агмедов, Белиж посёлокдин кыл Рамиз Гьабибулаев ва маса ксар мугьман хьанвай.

Гьар йисуз тухузвай и турнирда, адет хьанвайвал, Дагъустан ва

Азербайжан республикайрай тир 200-далай гзаф спортсменри иштиракна.

Ф. Агмедова районда спортдин хиле ийизвай кваллахдикай, жегьилрин арада сагьлам уьмуьр раиж авун патал кыле тухузвай спартакиадайрикай сугьбетна.

- Дагларин уьлкведин дамах, вичин твар эбеди авур, Ватан патал чан гайи кьегьал хъиз бахшнавай и турнир 2008-йисалай башламишна датлана кыле тухузва. Умудлу я, и турнир къуршахар къунай рикл алай бур патал итижлуди жеда. Спортсменар патал, им, гьелбетда, чпин алакьунар ахтармишдай мум-

кинвал я, - кьейдна райондин кыли ва виклгьур гьалиб хьун алхишна.

Р. Гьабибулаевани жегьилрик руьгь кутадай келимаяр лагьана ва А. Исрафилов хьтин кьегьал рухва-рякаралтзавай несилар патал чешне тирди кьейдна.

Турнир башламишунин лишан яз уьлкведин пайдах Россиядин ва международный акъажунрин гьалибчи тир жегьил спортсмен М. Зингарова хкажна. "Мегарамдхуьр" ансамблди ва Мегарамдхуьруьн районда авай Россиядин халкъарин адетдин культурадин центрадин векилри концерт гана, турнир кьве юкьуз давам хьана.

Китайдай гьалибвал

КНР-дин Гуанчжору шегьерда 7-сеферда Россиядинни Китайдин жегьилрин гатун кьугьунар кыле фена. Акъажунрин программадик волейбол, баскетбол, цин поло, дзюдо, бокс, азаддиз ва грекринни римлуйрин жуьреда къуршахар къун, ушу, художественный гимнастика, столдал кьугьвадай теннис квай. Им 2006-йисалай чи халкъарин дуствилин алакьар мягькемарун, спортдин адетар виликди тухун, жегьил спортсменрин устадвал хкажун, абуруз руьгьдин ва физический тербия гун патал гагь Россияда, гагь Китайда кыле физвай спортдин мярекат я.

Ругуд йикъан вахтунда 217 спортсменди медалрин 72 комплект патал бягьсер чуьгуна.

Азаддиз къуршахар къунай Россиядин хягьгай командадик квай вадакай кьве пагьливан чи ватангьлияр - ахцегьвиар Асвар Пал-

чаев (63 кг.), Бегхан Мисриханов (76 кг) тир.

Китайдин чилел дагьвийри чпин алакьунар кьалурна, вири акъажун-

ра кьведни гьалиб хьана. Кьизилдин медалрин сагьбар райондин кыл Осман Абдулкеримова тебрикна.

Лезги пагьливанар

КАКАХЪАЙ ЖЕНГЕР

Сочида кыле фейи женгинин какахъай искусствойрай Евразиядин кубок патал акъажунра Эдгар Насруллаева грэпплинг разделдай гьалибвал, Тамерлан Шайдабекова ММА-дай буьруьнждин ва джигжитсудай кьизилдин, Назим Рагьимова ММА-дай кьизилдин медалар къазанмишна. Абуру пудани Сардархуьруьн спортзалда Камил Абдурагьманован гьилик вердишвилер кьачузва.

Садир Айвазован тербиячийрикай Марат Эмирбеговани Феликс Хидирова ММА-дай 1-чкаяр, Надим Гьуьсенбегова ММА-дай 2-чка ва грэпплиндай 1-чка къуна.

Алакьунар кьалурна

ФУТБОЛ

Пермда "Звезда" майдандал "Анжи" "Амкардихъ" галаз гуьруьшмиш хьана. Матчдин вилик "Анжидин" тренерин штаб кадрариз талукь четинвилерал расалмиш хьана. Тарвилер ганвай Мусалован, Хадарцеван, Липартиядин жергедик Полуяхтов, Афонинни акат хьууна. Алава яз майдандай алудай Яковлеванни и сеферда кьугьваз ихтияр авачир. Сифтедай кьугьваз-вайбурун кьадарди чпел са артух фикир желбзавачир-тиани, абур звездай бур ацукьдай чкаяр саки буш тир. Майдандал экьечиз жезвайбурун протоколда авайди ирид касдикай ибарат сиягь тир - голкиперар Будаков, Хубулов, Лескано, Чайковский, Дибиргьажиев, "Анжи-2-дин" защитник Эльмурзаев ва жегьилрин командада кьугьвазвай Иванченко.

Ятлани "Анжиди" вичихъ команда турнирдин таблицадин эхиримжи чкадилай хкаждай алакьунар авайди кьалурна. Кьугьунин сифте кылелай башламишна махачкъалавий-

ри чпин вири кьуватар кьалурна - вад декьикьадилай туп ягьуналди гьисаб ачухна. Тетрашвилеидилай атай туп Маркелова са артух фикирар тавуна варарин пилезракьурна. Муьжуьд декьикьа арадай фейила чилин иесийривай гьисаб сад хьийиз алакьна. Им Костюкован туп тир.

28-декьикьада Маркелова "Амкардин" варариз мад са туп яна. Риклел аламуькьдай легьезяр идалай кьулухъни хьана. Кьугьунин кьвед лагьай тайм, голар авачирди тиртлани, чи команда патал пара четинди хьана. Иллаки 63-декьикьада 2-хьипи карточка кьачур Маркелов майдандай алудайла махачкъалавийар зур сятда тлмил ксар аваз кьугьвана. Гьа и четин вахтундани Эльмурзаевахъ гол ядай мумкинвал хьанвай.

Гьа ик, чи командади 2:1 гьисабдалди гьалибвални пуд очко къазанмишна, ам турнирдин таблицада 14-чкадал хкаж хьана. 10-ноябрдилай башламишна абур кьуд йикъалай хуси чилел кыле фидай чемпионатдихъ галаз гуьруьшдиз гьазур жезва.

ТУРНИРДИН ТАБЛИЦА:

КОМАНДАЯР	И	В	Н	П	М	О
1 Локомотив	16	10	3	3	25-13	33
2 Зенит	16	8	6	2	23-9	30
3 Краснодар	16	8	3	5	24-16	27
4 ЦСКА	16	7	5	4	17-12	26
5 Спартак (М)	16	6	7	3	25-21	25
6 Урал	16	5	9	2	20-16	24
7 Арсенал	16	7	2	7	17-18	23
8 Уфа	16	5	6	5	14-19	21
9 Ахмат	16	6	3	7	17-21	21
10 Рубин	16	5	4	7	17-14	19
11 Ростов	16	4	6	6	14-15	18
12 Амкар	16	4	5	7	9-12	17
13 Тосно	16	4	5	7	14-19	17
14 Анжи	16	4	4	8	18-33	16
15 Динамо	16	3	6	7	13-17	15
16 СКА Хабаровск	16	2	6	8	12-24	12

* * *

ВОЛЕЙБОЛ

Райсудин НАБИЕВ

Вичин таяр - туьшерихъ галаз Славикни гьамиша тупунин гуьгуьна жедай. Гагь - футболни волейбол адан лап рикл алай кьугьунриз элкьвенвай. Куьчейрин командаяр, абурун арада акъажунар тешкилдай.

Кье курхуьруьнви Славик Сагьидов республикада тварван авай спортсмен - волейболист я. 1987-йисуз дидедиз хьайи Славикан рикл гьа гьече чи чавалай башламишна спортдал алай. Вичин буй-бухах, кьезилвал фикирда къуна, ада волейбол хьана. Ам мектебда келдайла, армиядин жергеяра кьуллугьдайла ва ДГУ-да экономикадин факультетда келна куьтгьадалди волейболдай хьагьгай командайрик кваз кьугьваз хьана. Командадик кваз адалай вири

везифаяр алакьзава: ам гьужумдайдини я, подачяяр ядайдини ва акьудзавайдини я, защитникни. Ада вичи-вичел кваллахзава, спортдин цийин сирер чирзава.

Армиядай старший сержант яз хтай спортсмен Славика, Москвадиз фена, гьукуматдин эцигунрал кваллахнай. Арбитраждин суддин дараматар эцигункини ада вичин пайкилдай.

Кье Славик райондин ОВД-дин кьуллугьчи я. Спортдивайни Славик са чавузни кьакьатзавач. Полициядин кьуллугьни ада намуслувиетда келна куьтгьадалди волейболдай хьагьгай командайрик кваз кьугьваз хьана. Командадик кваз адалай вири кутуна. Кье Славик райондин ОВД-дин кьуллугьчи я. Спортдивайни Славик са чавузни кьакьатзавач. Полициядин кьуллугьни ада намуслувиетда келна куьтгьадалди волейболдай хьагьгай командайрик кваз кьугьваз хьана. Командадик кваз адалай вири

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин печатдин ва информациядин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М.И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М.А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
СОВЕТНИК
Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ

65-02-81

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д.Б. БЕЙБАЛАЕВ

65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н.М. ИБРАГЪИМОВ

65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж.М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э.Д. ШЕРИФАЛИЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М.А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙШИДИН ВА ЧАРАДИН
Р.С. РАМАЛДАНОВА

65-00-63

БУХГАЛТЕРИЯ

65-00-62

КАССА

65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Н. ВЕЛИЕВА

Газет йиса 52 сеферда ақъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный къул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2016-йисан 12-декабрдиз регистрация
авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди туькьур хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур эл-
къвена вахъузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрир сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249
Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахъудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахъана - 17.00

Газет "Лотос" ООО-дин типографияда
чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 8302

И - И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбуру я.

12+ - Икъван яшар хъанвайбуру къелрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Суварин савкъат

Халкъарин садвилдин сува-
рин вилик чи газетдин амадаг-
рикай сад, хъсан зегъметкеш,
дустарикай дуст **Азетуллагъ**
Исаевич МЕГЪАМЕДАГЪАЕВ

чаз мугъманвиле атанвай. Ви-
чин пулдихъ 10 хизандиз 2018-

йис патал "Лезги газет" кхъи-
нихъ галаз сад хъиз, ада вичин
сала (дачада) битмишарнавай
ажайиб майвани савкъат яз гъан-
вай (шикилда).

Мугъманди лагъайвал, ихъ-
тин турп Махачкъаладин чилел
битмиш хъун ажайиб кар я. Ал-
цумайла адай саки 3 кило къвез-
вай.

Ам битмишарун патал иеси-
ди химиядин са жуьрединни ми-
янардай шейэр ишлемишнач.
Кар алайди ам я хъи, а чилел
эхиримжи са шумуд йисуз затни
цанвачир. Гужлу хам чили ва, яд
гуз, гелкъуьни ихътин савкъатни
багъишна!

Шикил ягъайди ва
текст кхъейди
Насима ВЕЛИБЕГОВА я.

"Исламдин гъакъикъат"

"Islamdag.ru" сайт-
ди хабар гузвайвал,
РД-дин Муфтиядин
илимдин ва образо-
ванидин отделди лез-
ги члалал "Исламдин
гъакъикъат" твар алай
кتاب чапдай акъуд-
нава.

Ана гъар са дин-
эгълиди амална клан-
завай эдебдинни ах-
лакьдин къайдайри-
кай геъеншдиз раханва ва мусурманрин диндин дибриз талукъ
суалриз жавабар гъатнава.

Кхъейд ийин хъи, ктабда гъакъи чпелай къулухъ Исламдин та-
рихда къетлен гел - руьгъдин девлетлу ирс тунвай диндин машгъур
алимрикай делилар, абурун уьмуьррай итижлу вакъиаяр ганва.

Кроссворд

Туькьурайди - Салигъ ИБРАГЪИМОВ

СЯТИНИН АКЪРАБАР ФИЗВАЙ ПАТАХЪ: 1. Кар, къуллугъ. 2. Гъвечи къватл. 3. Тикрарун. 4. Сусав вугудай ширин яд. 5. Къвалер эцигдайла ишлемишда. 6. Ихтилат. 7. Начагъбуруз чарасуз затл. 8. Чин миьхъдай шей. 9. Памятникар туькьурдай къван. 10. Хъач. 11. Варчихъ гилигдай пая. 12. Кларасра ктляяр.

АКСИ ПАТАХЪ: 1. Ичерин сорт. Клеретl, десте. 3. Кукъварзавай кларасдилай алатдай къелечл кус. 4. Америкадин Сад хъанвай... 5. Хъенчин чехи къаб. 6. Уьмуьр патал герекди. 7. Ам къвалерихъ жеда. 8. Бичинчидин алат. 9. Мих. 10. Саврух, къай. 11. Къепина аял кутлундайла ишлемишда... 12. Кхъинардай ранг.

"ЛГ"-дин 44-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

1. Расим. 2. Булур. 3. Гудул. 4. Халиф. 5. Тарун. 6. Сегъер. 7. Везир. 8. Кирам. 9. Къимет. 10. Дагъар. 11. Жаваб. 12. Сакит. 13. Канаб. 14. Чакма. 15. Магъир. 16. Къулан. 17. Бурма. 18. Кицик. 19. Мидас. 20. Репин. 21. Несил. 22. Шилик. 23. Зигил. 24. Тарун.

2018-йис патал

Лезги газет

КХЪИХЪ!

ИНДЕКСАР:

йисанди - 63249
6 вацранди - 51313

газетдин къимет почтарин
отделенийрай:

йиса - 820 манатни 20 кепек
6 вацра - 410 манатни 10 кепек

Абонентрин ящикрай (до востребования):

йиса - 770 манатни 64 кепек
6 вацра - 385 манатни 32 кепек

"Дагпечатдин" киоскрай:

йиса - 440 манат
6 вацра - 220 манат

Киоскрай вахъун патал газет квевай "Дагпечатдин"
киоскра, сайтда (www.dagestan.press.) ва гъакъи Махачкъа-
лада Промшоссе куьчедин 10 "а"-нумрадин дараматда кхъиз
жеда.

Чи бухгалтериядай:

"Лезги газетдин" редакциядай чпи хутахдайбуру:

йиса - 324 манат
6 вацра - 162 манат

Чи газет кхъинин патахъай суалар пайда хъайитла,
экуьнин сятдин 9-далай нянин сятдин 5-далди и нумра-
диз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72

Жуьмя мискиндиз пишкеш

Компанийрин "Сумма" дестедин иеси ва анин директоррин со-
ветдин председател Зиявудин Мегъамедова чи республика, гъа
жергедай яз къадим Дербент патални хийирлу ва мергъяматлуви-
лин мярекатар, серенжемар тешкилзава. Мукъвара "Сумма" компа-
ниядин векилри З.Мегъамедован патай савкъат яз Дербентдин Жуь-
мя мискиндиз гамар хкана ва абур чиле дуьзмишун патал Туркия-
дай пешекарриз теклифдайвал я.

И мискин 733-йисуз (хижрадин гъисабралди 115-йис) арабри эци-
гайди я. Вичин майдан 1300 квадратдин метрдиз барабар тир и мискин
вири дуьньяда дегъ заманайрилай инихъ авайбурукай сад я. Ина са-
нал пуд агъзурдав агакъна инсанривай капл ийиз жеда. Алай вахтунда
Жуьмя мискиндиз чиле жуьреба-жуьре уьлчмейрин 1569 халича ава.

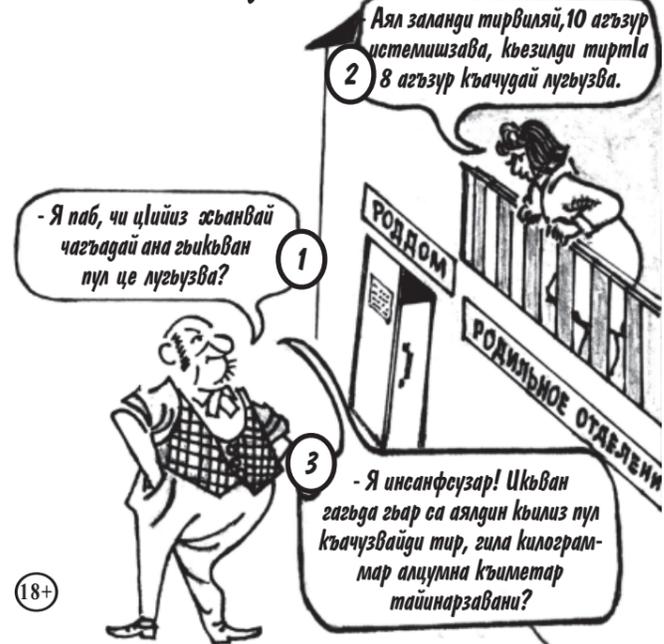
"ЛЕЗГИНЦЕВЫ" ФОНДУНИН СЧЕТ:

ОАО "Эльбин" Дополнительный офис № 5367020,
г. Махачкала, ул. Дахадаева, 44

ИНН 0541002446 КПП 057201001 БИК 048209755 ОГРН: 1020500001103
К/С № 30101810200000000755 № счета: 40703810400850008012

В ГРКЦ г. Махачкала Фондунин председателдин
телефондин нумра: 8 963 410 05 11

Девирдин шикилар

1 - Я паб, чи цийиз жъанвай
чагъадай ана гъикъван
пул це лугъузва?

2 - Аял заланди турвилай, 10 агъзур
пестемишзава, къезилди туртла
8 агъзур къачудай лугъузва.

3 - Я инсанфсузар! Икъван
гагъда гъар са аялдин къилиз пул
къачузвайди тир, гила килограм-
мар алцумна къилетар
тайнарзавани?

18+

Карикатура чгугурди ва адаз баян гайинди
Темирхан ТЕМИРХАНОВ я.